

ZESPÓŁ SZKÓŁ KATOLICKICH • POMNIK JANA PAWŁA II

ul. Nowodworska 17, 85-120 Bydgoszcz, tel. +48 52 371 31 11, 345 98 17
www.katolik.bydgoszcz.pl, e-mail: sekretariat@katolik.bydgoszcz.pl
NIP 953 258 18 12

1	Szkoła	Katolicka Szkoła Podstawowa im. św. Wojciecha w Bydgoszczy
2	Przedmiot	Geografia
3	Autorzy programu	Ewa Maria Tuz Barbara Dziedzic
4	Wydawnictwo	Planeta Nowa
5	Nauczyciel realizujący program	mgr Aleksandra Wiśniewska
6	Rok szkolny	2022/2023
7	Klasa	Klasa 6
8	Data dopuszczenia programu do użytku w szkole	30 sierpnia 2022r.
9	Nr programu w szkolnym rejestrze programów	KSP_2022_23_Geo_6

Ewa Maria Tuz

Barbara Dzedzic

Program nauczania geografii dla szkoły podstawowej – Planeta Nowa

Wstęp

Punktem wyjścia do napisania Programu nauczania geografii dla szkoły podstawowej – Planeta Nowa jest Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r., w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej¹, tradycja, której słusnie przypisuje się zadanie kształtowania tożsamości narodowej oraz wychowania patriotycznego i obywatelskiego, a także dorobek Międzynarodowej Unii Geograficznej (International Geographical Union). Opracowując koncepcję programu, wykorzystano osiągnięcia dydaktyki geografii, pedagogiki, aksjologii oraz psychologii.

Prezentowany program nauczania geografii w szkole podstawowej wyróżnia się nowatorskim podejściem zgodnym z zasadami konektywizmu i jest odpowiedzią na współczesne wyzwania edukacyjne, a mianowicie na konieczność rozwijania umiejętności selekcji informacji oraz wykorzystania nowoczesnych technologii.

Założeniem programu jest wykształcenie u uczniów umiejętności dostrzegania związków między procesami i zjawiskami oraz zdolności zastosowania wiedzy w praktyce. Tradycyjne „wiedzieć co” (know-what) czy „wiedzieć jak” (know-how) ustępuje miejsca „wiedzieć gdzie” (know-where). W myśl tego program zakłada, że nauczanie oznacza proponowanie modelu i doświadczenia, a uczenie się – praktykę i refleksję. Zadanie praktyki i refleksji odwołuje się do postulatu mówiącego o tym, że uczenie się nie polega jedynie na konsumpcji zastanej wiedzy, lecz także na jej tworzeniu. Każdy uczeń, który chce się czegoś nauczyć, może to zrobić, włączając się do istniejącej sieci wiedzy. W nauczaniu geografii zaleca się ograniczenie zakresu wiedzy encyklopedycznej na rzecz kształcenia u uczniów umiejętności korzystania z różnego rodzaju źródeł informacji geograficznej i ich analizy oraz uwzględniania aktualnych potrzeb i wyzwań stwarzanych przez szybko postępujące zmiany kulturowo-cywilizacyjne, społeczne, ekonomiczne i geopolityczne. Jej wyjątkowa wartość edukacyjna wynika w dużej mierze z pełnienia funkcji przedmiotu integrującego wiedzę o środowisku przyrodniczym z wiedzą społeczno-ekonomiczną i humanistyczną oraz ze sprzyjania wszechstronnemu rozwojowi ucznia przez:

- tworzenie całościowego obrazu świata,
- łączenie racjonalności naukowej z refleksją nad pięknem i harmonią świata przyrody,
- nabywanie umiejętności interpretacji otaczającego nas środowiska, zjawisk i procesów oraz oceny działalności człowieka w środowisku przyrodniczym,
- kształtowanie pozytywnego obrazu Polski i więzi ucznia z krajem ojczystym.

Geografia jako przedmiot szkolny umożliwia młodemu pokoleniu:

- rozumienie współczesnego świata charakteryzującego się zróżnicowaniem społeczeństw i ich działań oraz wielkim tempem zmian,
- dostrzeganie wzajemnych powiązań regionalnych i globalnych, opartych na wiedzy o zróżnicowaniu przyrodniczym, gospodarczym, społecznym Polski i innych krajów świata,
- wyjaśnianie dynamicznych przemian gospodarczych i społecznych w Polsce i na świecie, prowadzących do rozumienia ich przyczyn i skutków, poszukiwanie odpowiedzi na trudne pytania odnoszące się do obecnej fazy rozwoju współczesnej cywilizacji.

W niniejszym programie cele kształcenia i osiągnięcia ucznia przedstawiono z perspektywy zachodzących między nimi interakcji. To podejście w swojej istocie zakłada zupełnie odmienną filozofię nauczania niż podejście tradycyjne. Punktem wyjścia są oczekiwane rezultaty, które uczeń uzyska w procesie kształcenia, a które są nazywane efektami kształcenia. Te efekty są wyrażane w postaci kompetencji, na które składają się umiejętności, wiedza oraz postawy demonstrowane po zakończonym procesie nauczania.

Ujęcie szczegółowych celów kształcenia i wychowania oraz założonych osiągnięć ucznia wskazuje, że w programie główny akcent postawiono na umiejętności, pobudzenie aktywności oraz samodzielne i kreatywne myślenie ucznia. W niniejszym programie nadrzędną rolę przypisano celom kształcenia, które powinny dominować w całym procesie edukacyjnym nad przedmiotowym materiałem nauczania służącym do osiągnięcia tych celów.

Program jest przeznaczony do realizacji w ramach przedmiotu geografia w szkole podstawowej i stanowi pierwszą część obudowy dydaktycznej, którą tworzą: komplet podręczników i zeszytów ćwiczeń do geografii, atlas geograficzny, a także Książka Nauczyciela (szczegółowy przewodnik metodyczny dla nauczycieli korzystających z tego programu), interaktywne mapy Polski oraz interaktywne materiały prezentacyjne – multibooki.

Autorki przewidują możliwość pełnej realizacji programu nawet przy minimalnej liczbie godzin wynikających z ramowego planu nauczania. Czytelna konstrukcja programu ułatwi korzystającym z niego nauczycielom osiągnięcie celów zamieszczonych w podstawie programowej.

Program został podzielony na rozdziały. Rozdział I zawiera omówienie ogólnych celów kształcenia i wychowania, na których oparto niniejszy program w nawiązaniu do podstawy programowej. W kolejnym rozdziale tabelarycznie przedstawiono szczegółowe cele kształcenia oraz osiągnięcia ucznia, a także treści nauczania, przypisując je do kolejnych klas, począwszy od klasy V, a skończywszy na klasie VIII (rozdział II). W rozdziale III umieszczono opis warunków realizacji programu, a w rozdziale IV – procedury osiągania celów kształcenia i wychowania. W kolejnym rozdziale przedstawiono propozycje oceny osiągnięć ucznia, a w ostatnim – podano nauczycielom zalecaną literaturę.

Uczniowie rozpoczynają naukę geografii w **klasie V**, dlatego ważne jest właściwe wprowadzenie ich w tę dziedzinę wiedzy poprzez przedstawienie podziału nauk geograficznych i rozwinięcie umiejętności posługiwania się mapą oraz czytania jej treści w celu interpretacji zjawisk i procesów zachodzących w środowisku geograficznym oraz przestrzeni społeczno-ekonomicznej. Uczniowie poznają wówczas charakterystyczne krajobrazy Polski od Tatr po Północne Wybrzeże Słowińskie, a także krajobrazy świata, począwszy od strefy równikowej, a kończąc na obszarach polarnych. Charakteryzują krajobrazy m.in. za pomocą odczytywania informacji z klimatogramów i map tematycznych.

W **klasie VI** uczniowie zdobędą wiedzę na temat współrzędnych geograficznych oraz ruchów Ziemi i ich następstw. W tym celu będą wykorzystywać modele, prowadzić obserwacje i pomiary w terenie. Poznają też środowisko geograficzne oraz problemy demograficzne i gospodarcze kontynentu europejskiego na przykładzie wybranych państw. Przy realizacji tego działu należy zwrócić uwagę na rozwijanie postawy szacunku i otwartości wobec innych kultur. Ważnym zagadnieniem będzie również poznanie państw sąsiadujących z Polską. Uczniowie w czasie zajęć będą planować wycieczki po tych państwach, przedstawiać atrakcje turystyczne, omawiać przemiany gospodarcze oraz poznawać relacje między Polską a państwami sąsiednimi.

W **klasie VII** uczniowie będą się uczyć o środowisku geograficznym, problemach demograficznych i rozwoju gospodarczym Polski. Omawiane treści będą odnoszone do skali europejskiej, tak by uczniowie mogli dokonywać porównań, wyciągać wnioski i formułować prawidłowości. Podstawa programowa kładzie duży nacisk na geografie regionalną, relacje we własnym regionie i utożsamianie się z „małą ojczyzną”. Realizacja tych treści będzie się odbywać poprzez udział uczniów w projektach edukacyjnych, przygotowywanie prezentacji multimedialnych, plakatów, filmów i wystaw fotograficznych. Dla uczniów, którzy w klasach IV–VI szkoły podstawowej uczyli się przyrody, uwzględniono treści z podstaw geografii. Jest to dodatkowy rozdział, który w okresie przejściowym ułatwi uczniom po kursie przyrody zrozumienie treści dotyczących współrzędnych geograficznych oraz przeciwieństwo najważniejszych umiejętności wykorzystywanych podczas pracy z mapą. Także przy konkretnych zagadnieniach dotyczących środowiska przyrodniczego Polski rozszerzono treści o

elementy geografii fizycznej ogólnej, tak by łatwiej było wprowadzić omawiane treści i dostosować nauczanie do możliwości uczniów. Decyzja o realizacji zagadnień z geografii fizycznej ogólnej w klasie VII szkoły podstawowej należy do nauczyciela.

Ostatni etap szkoły podstawowej – **klasa VIII** – to czas na wędrówkę po odległych kontynentach. Uczeń, świadomy procesów zachodzących w środowisku geograficznym oraz rozumiejący zjawiska społeczno-ekonomiczne zachodzące we współczesnym świecie, będzie łatwiej zgłębiał wiedzę o wybranych państwach. Będzie również przygotowany do dokonywania porównań między omawianymi regionami, świadomy roli geografii w poznawaniu współczesnego świata i zachodzących w nim procesów. Niniejszy program zakłada wszechstronny rozwój ucznia, dlatego w wymaganiach zwrócono szczególną uwagę na rozwój umiejętności uniwersalnych niezbędnych w dalszym kształceniu. Program nauczania geografii może być modyfikowany przez nauczycieli, dostosowany do uwarunkowań konkretnej szkoły czy klasy. Jego założeniem jest kształcenie i doskonalenie umiejętności nabywanych na lekcjach geografii, stosowania wiedzy geograficznej w praktyce, rozwijanie kreatywnego myślenia, a przede wszystkim przygotowanie ucznia do dalszej kariery edukacyjnej i kształcenia ustawicznego (edukacji permanentnej) na miarę wymogów współczesnego świata.

I. Cele kształcenia i wychowania według założeń programu

Prezentowany program precyzyjnie określa cele kształcenia przewidziane do osiągnięcia na lekcjach geografii w szkole podstawowej, zgodne z celami zamieszczonymi w podstawie programowej.

W koncepcji programu przyjęto, że edukacja geograficzna w szkole podstawowej, wspomagając rozwój ucznia jako osoby i wprowadzając go w życie społeczne, zakłada przede wszystkim:

I. W sferze wiedzy geograficznej:

1. poznanie podstawowych metod badań geograficznych, interpretacji oraz prezentacji ich wyników,
2. opanowanie podstawowego słownictwa geograficznego w celu opisywania oraz wyjaśniania występujących w środowisku geograficznym zjawisk i zachodzących w nim procesów,
3. poznanie wybranych krajobrazów Polski i świata, ich głównych cech i składników,
4. poznanie dziedzictwa kultury regionalnej oraz narodowej i postrzeganie go w perspektywie kultury europejskiej oraz światowej,
5. określenie miejsca i roli Polski oraz Polaków we współczesnym świecie,
6. poznanie głównych cech środowiska geograficznego Polski, własnego regionu i najbliższego otoczenia – „małej ojczyzny”, a także wybranych krajów i regionów Europy oraz świata,
7. poznanie i opisywanie zjawisk oraz procesów zachodzących w środowisku przyrodniczym Polski, a także wybranych krajów i regionów Europy oraz świata,
8. integrowanie wiedzy przyrodniczej z wiedzą społeczno-ekonomiczną i humanistyczną,

9. poznanie zróżnicowanych form działalności człowieka w środowisku, ich uwarunkowań i konsekwencji oraz potrzeby racjonalnego gospodarowania zasobami przyrody zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju,

10. poznanie i zrozumienie wybranych problemów społeczno-gospodarczych w skali lokalnej, regionalnej i globalnej,

11. poznanie zróżnicowania społeczno-gospodarczego i kulturowego społeczeństw na świecie poprzez pogłębienie wiedzy o ludziach, społecznościach i narodowościach,

12. rozumienie współzależności między elementami środowiska przyrodniczego i społeczno-gospodarczego oraz związków i zależności w środowisku geograficznym w skali lokalnej, regionalnej i globalnej,

13. określenie prawidłowości w zakresie przestrzennego zróżnicowania warunków środowiska przyrodniczego oraz życia i różnych form działalności człowieka,

14. wiązanie aktualnych wydarzeń społecznych i politycznych z przeszłością,

15. zdobycie wiedzy niezbędnej do zrozumienia istoty zjawisk oraz charakteru i dynamiki procesów zachodzących w środowisku geograficznym w skali lokalnej, krajowej (geografia Polski), wielkich regionów oraz świata w różnych skalach czasowych,

16. dążenie do rozumienia treści geograficznych, a nie tylko do ich pamięciowego opanowania,

17. traktowanie wiadomości geograficznych, stanowiących wartość poznawczą samą w sobie, w sposób integralny, prowadzący do lepszego rozumienia świata, ludzi i siebie,

18. dostrzeganie różnego rodzaju związków i zależności (przyczynowo-skutkowych, funkcjonalnych, czasowych i przestrzennych).

II. W sferze **umiejętności i stosowania wiedzy w praktyce:**

1. planowanie, organizowanie i ocenianie własnej nauki oraz wzięcie za nią odpowiedzialności teraz i w przyszłości,

2. skuteczne porozumiewanie się w różnych sytuacjach, prezentację własnego punktu widzenia i uwzględnianie poglądów innych ludzi,

3. poprawne posługiwanie się językiem ojczystym oraz przygotowywanie się do publicznych wystąpień,

4. prowadzenie obserwacji i pomiarów w terenie, analizowanie, dokonywanie opisu, porównywanie, klasyfikowanie,

5. wykorzystywanie wiedzy i umiejętności geograficznych w celu lepszego rozumienia współczesnego świata,

6. korzystanie z planów, map, fotografii, rysunków, wykresów, danych statystycznych, tekstów źródłowych oraz technologii informacyjno-komunikacyjnych w celu zdobywania, przetwarzania i prezentowania informacji geograficznych,

7. czytanie i interpretację map różnej treści,

8. określanie związków i zależności między poszczególnymi elementami środowiska przyrodniczego, ich wpływu na warunki życia człowieka i jego działalność, formułowanie twierdzeń o prawidłowościach, dokonywanie uogólnień,
9. ocenę uwarunkowań procesów przyrodniczych i społeczno-gospodarczych zachodzących w skali globalnej, regionalnej i lokalnej oraz różnych skalach czasowych,
10. wskazywanie i analizę związków przyczynowo-skutkowych oraz powiązań funkcjonalnych pomiędzy poszczególnymi komponentami środowiska geograficznego w różnych skalach przestrzennych i czasowych,
11. krytyczne myślenie, formułowanie sądów, wartościowanie, ocenianie zjawisk oraz procesów społeczno-kulturowych i gospodarczych zachodzących w różnych regionach świata oraz w Polsce,
12. stawianie pytań, formułowanie hipotez i kreatywne rozwiązywanie problemów,
13. podejmowanie nowych wyzwań oraz racjonalnych działań prośrodowiskowych i prospołecznych,
14. rozwijanie umiejętności percepcji przestrzeni i wyobraźni przestrzennej,
15. podejmowanie konstruktywnej współpracy z innymi, nabywanie kultury sprzyjającej umiejętności komunikowania się, kształtowania trwałych i skutecznych relacji w grupie, empatii,
16. wykorzystanie zdobytej wiedzy i umiejętności geograficznych w życiu codziennym,
17. rozwijanie sprawności umysłowej oraz osobistych zainteresowań.

III. W sferze **postaw i wartości (cele wychowawcze, aksjologiczne):**

1. rozwijanie przekonania o użyteczności edukacji geograficznej w życiu codziennym,
2. poznawanie siebie, swoich predyspozycji, talentów oraz kształtowanie różnych aspektów własnej osobowości,
3. rozwijanie pasji poznawczej skutkującej wzrostem zainteresowania i motywacji wewnętrznej do uczenia się geografii,
4. rozwijanie dociekliwości poznawczej ukierunkowanej na poszukiwanie prawdy, dobra i piękna w świecie,
5. łączenie racjonalności naukowej z refleksją nad pięknem i harmonią świata przyrody oraz dziedzictwem kulturowym ludzkości,
6. przyjmowanie postawy szacunku do środowiska przyrodniczego oraz rozumienie potrzeby racjonalnego w nim gospodarowania,
7. kształtowanie poczucia tożsamości, patriotyzmu oraz postaw wspólnotowych i obywatelskich,
8. kształtowanie poczucia dumy z piękna ojczystej przyrody i dorobku naszego narodu poprzez poznanie m.in.: różnych obiektów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego własnego regionu i Polski, krajobrazów Polski, walorów przyrodniczych, kulturowych, turystycznych oraz osiągnięć

Polaków w różnych dziedzinach życia, w tym sukcesów polskich firm na arenie międzynarodowej,

9. rozwijanie przekonania o potrzebie uczestnictwa w rozwoju własnego regionu i Polski, a także podejmowania działań na rzecz zachowania ich dziedzictwa przyrodniczego oraz kulturowego,

10. kształtowanie pozytywnych, emocjonalnych i duchowych więzi z krajem ojczystym, z najbliższym otoczeniem społecznym i przyrodniczym („małą ojczyzną”, własnym regionem), a także w pewnym stopniu z całą planetą Ziemią,

11. rozwijanie zdolności percepcji najbliższego otoczenia i miejsca rozumianego jako „oswojona” najbliższa przestrzeń, której uczeń nadaje pozytywne znaczenia,

12. poszukiwanie, odkrywanie i dążenie do osiągnięcia wielkich celów życiowych i wartości niezbędnych dla odnalezienia własnego miejsca w świecie na drodze rzetelnej i systematycznej pracy,

13. kształtowanie świadomości o potrzebie współpracy dotyczącej zwalczania zagrożeń środowiska przyrodniczego oraz zagrożeń społecznych,

14. przygotowanie się do życia w rodzinie, społeczności lokalnej oraz państwie,

15. kształtowanie postaw patriotycznych,

16. poczucie odpowiedzialności za stan środowiska geograficznego i przyszły rozwój społeczno-kulturowy i gospodarczy „małej ojczyzny”, własnego regionu i Polski,

17. rozwijanie poczucia estetyki oraz potrzeby kształtowania ładu przestrzennego,

18. przełamywanie stereotypów i kształtowanie postawy szacunku, zrozumienia, akceptacji i poszanowania innych kultur przy jednoczesnym zachowaniu poczucia wartości dziedzictwa kulturowego własnego narodu i własnej tożsamości.

Ponadto szkoła powinna kształtować u uczniów takie postawy sprzyjające ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, jak: uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, poczucie własnej wartości, szacunek dla innych ludzi, patriotyzm, ciekawość poznawcza, kreatywność, przedsiębiorczość, kultura osobista, gotowość do podejmowania inicjatyw oraz do pracy zespołowej. W rozwoju społecznym bardzo ważne jest kształtowanie postawy obywatelskiej, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także postawy poszanowania innych kultur i tradycji. Szkoła powinna także podjąć odpowiednie kroki w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji

II. Szczegółowe cele edukacyjne, osiągnięcia ucznia oraz treści nauczania w powiązaniu z podstawą programową

Dział programu	Materiał nauczania z podstawy programowej	Treści kształcenia i wymagania szczegółowe z podstawy programowej	Szczegółowe cele edukacyjne oraz osiągnięcia ucznia
Klasa V			
Geografia jako nauka	<ul style="list-style-type: none"> - Podział nauk geograficznych - Źródła informacji geograficznej 		Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> - Wyjaśnia znaczenie terminu geografia, - wyjaśnia, czym się zajmuje geografia, - przedstawia podział nauk geograficznych, - przedstawia różnice między geografiami fizyczną a geografiami społeczno-ekonomiczną, - wymienia źródła informacji geograficznej.
Mapa Polski	<ul style="list-style-type: none"> - Mapa ogólnogeograficzna, krajobrazowa i turystyczna (drukowana i cyfrowa) - Skala mapy, znaki na mapie, treść mapy 	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> - stosuje legendę mapy do odczytywania informacji, - stosuje skalę mapy do obliczania odległości między wybranymi obiektami, - rozpoznaje na mapie składniki krajobrazu Polski, - czyta treść mapy Polski, - czyta treść mapy i planu najbliższego otoczenia szkoły, odnosząc przedstawione na nich informacje do obserwowanych w terenie elementów środowiska geograficznego. 	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> - rozróżnia plan i mapę, - rozpoznaje elementy planu i mapy, - rysuje plan klasy i boiska szkolnego, - wyróżnia skale mapy, - stosuje skalę mapy do obliczania odległości na mapie, - rozróżnia wysokość względną i bezwzględną, odczytuje wysokości na podstawie poziomicy, - rozpoznaje formy ukształtowania terenu na podstawie poziomicy, - rozpoznaje formy ukształtowania terenu na mapie hipsometrycznej,

			<ul style="list-style-type: none"> - rozpoznaje składniki krajobrazu na mapie hipsometrycznej Polski, - rozróżnia składniki krajobrazu najbliższej okolicy szkoły w trakcie zajęć terenowych, - rozróżnia rodzaje map, - posługuje się legendą mapy, - czyta treść mapy i planu najbliższego otoczenia szkoły, odnosząc te treści do obserwowanych w terenie elementów środowiska geograficznego, - odczytuje treść mapy ogólnogeograficznej Polski i mapy turystycznej.
Krajobrazy Polski	<ul style="list-style-type: none"> - Krajobraz wysokogórski (Tatry) - Krajobraz wyżynny (Wyżyna Krakowsko- -Częstochowska) - Krajobraz nizinny (Nizina Mazowiecka) - Krajobraz pojezierny (Pojezierze Mazurskie) - Krajobraz nadmorski (Pobrzeże Słowińskie) - Krajobraz wielkomiejski (Warszawa) - Krajobraz miejsko-przemysłowy (Wyżyna Śląska) - Krajobraz rolniczy (Wyżyna Lubelska) 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dokonuje oceny krajobrazu najbliższego otoczenia szkoły pod względem jego piękna oraz ładu i estetyki zagospodarowania terenu podczas zajęć realizowanych w terenie oraz proponuje zmiany w jego zagospodarowaniu, - wskazuje na mapie położenie krain geograficznych Polski, - przedstawia główne cechy krajobrazów Polski oraz wykazuje ich zróżnicowanie, - rozpoznaje krajobrazy Polski na podstawie opisów, a także na filmach i ilustracjach, - przedstawia podstawowe zależności między składnikami poznawanych krajobrazów, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia znaczenie terminu krajobraz, - opisuje krajobraz najbliższej okolicy szkoły na podstawie obserwacji w trakcie zajęć terenowych, - dokonuje podczas zajęć realizowanych w terenie oceny krajobrazu najbliższego otoczenia szkoły pod względem jego piękna oraz ładu i estetyki zagospodarowania terenu oraz proponuje zmiany w jego zagospodarowaniu, - rozróżnia krajobrazy naturalne i kulturowe na podstawie własnych obserwacji i ilustracji,

		<ul style="list-style-type: none"> - opisuje zajęcia, tradycje rodzinne i zwyczaje mieszkańców wybranych krain geograficznych Polski, - opisuje najważniejsze obiekty dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Polski oraz wskazuje je na mapie, - przedstawia pozytywne i negatywne zmiany w krajobrazach powstałe w wyniku działalności człowieka, - przyjmuje postawę szacunku wobec środowiska przyrodniczego i kulturowego Polski. 	<ul style="list-style-type: none"> - wskazuje krainy geograficzne na ogólnie geograficznej mapie Polski i wymienia ich nazwy, - opisuje położenie geograficzne Tatr na podstawie ogólnogeograficznej mapy Polski, przedstawia główne cechy krajobrazu Tatr, - rozróżnia krajobraz Tatr Wysokich i Tatr Zachodnich na podstawie ilustracji, - rozpoznaje elementy krajobrazu Tatr na schematach i ilustracjach, - rozróżnia skały budujące Tatry, - opisuje uwarunkowania pogodowe w Tatrach, - uzasadnia piętrowość roślinną w Tatrach, - opisuje zajęcia, tradycje rodzinne i zwyczaje mieszkańców Podhala, - opisuje najważniejsze obiekty dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Tatr oraz wskazuje je na mapie, - wykazuje pozytywne i negatywne zmiany w krajobrazie Tatr powstałe w wyniku działalności człowieka, opisuje położenie geograficzne Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej na podstawie ogólnogeograficznej mapy Polski, - przedstawia główne cechy krajobrazu Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej,
--	--	---	---

			<ul style="list-style-type: none">- opisuje cechy krajobrazu Wyżyny Krakowsko -Częstochowskiej na podstawie ilustracji,- wyjaśnia uwarunkowania krasowienia,- opisuje i rozpoznaje na schematach i rysunkach takie formy krasowe, jak jaskinia, stalaktyt, stalagmit, stalagnat, wywierzysko, skałki wapienne, doliny krasowe,- charakteryzuje szlak Orlich Gniazd,- opisuje wybrane obiekty dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej,- opisuje zajęcia, tradycje rodzinne i zwyczaje mieszkańców Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej,- wskazuje pozytywne i negatywne zmiany w krajobrazie powstałe w wyniku działalności człowieka,- opisuje położenie geograficzne Wyżyny Lubelskiej na podstawie ogólnogeograficznej mapy Polski,- przedstawia cechy krajobrazu Wyżyny Lubelskiej,- wyjaśnia znaczenie terminów: wąwóz, less, czarnoziem,- wykazuje uwarunkowania upraw na Wyżynie Lubelskiej,- opisuje miasta Wyżyny Lubelskiej (Lublin, Zamość, Kazimierz Dolny),
--	--	--	--

			<ul style="list-style-type: none">- przedstawia wybrane obiekty dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Wyżyny Lubelskiej,- opisuje zajęcia, tradycje rodzinne i zwyczaje mieszkańców Lubelszczyzny,- wskazuje pozytywne i negatywne zmiany w krajobrazie Wyżyny Lubelskiej powstałe w wyniku działalności człowieka,- opisuje położenie geograficzne Wyżyny Śląskiej na podstawie ogólnogeograficznej mapy Polski,- przedstawia główne cechy krajobrazu Wyżyny Śląskiej,- opisuje cechy krajobrazu Wyżyny Śląskiej na podstawie ilustracji,- wyjaśnia znaczenie terminów: hałda, węgiel kamienny, szkody górnicze, rekultywacja,- charakteryzuje miasta Wyżyny Śląskiej,- przedstawia wybrane obiekty dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Wyżyny Śląskiej,- opisuje zajęcia, tradycje rodzinne i zwyczaje mieszkańców Górnego Śląska,- wskazuje pozytywne i negatywne zmiany w krajobrazie Wyżyny Śląskiej powstałe w wyniku działalności człowieka,- opisuje położenie geograficzne Niziny Mazowieckiej na podstawie ogólnogeograficznej mapy Polski,
--	--	--	--

			<ul style="list-style-type: none">- przedstawia główne cechy krajobrazu Niziny Mazowieckiej,- charakteryzuje cechy krajobrazu Niziny Mazowieckiej na podstawie ilustracji,- wyjaśnia znaczenie terminów: równina, kotlina, wysoczyzna, puszcza,- przedstawia wybrane obiekty dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Niziny Mazowieckiej,- opisuje zajęcia, tradycje rodzinne i zwyczaje mieszkańców Mazowsza,- przedstawia pozytywne i negatywne zmiany w krajobrazie Niziny Mazowieckiej powstałe w wyniku działalności człowieka,- opisuje cechy krajobrazu wielkomięjskiego na podstawie ilustracji,- planuje wycieczkę po zabytkowej Warszawie,- przedstawia wybrane obiekty dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Warszawy,- opisuje zajęcia, tradycje rodzinne i zwyczaje mieszkańców Warszawy,- opisuje położenie geograficzne Pojezierza Mazurskiego na podstawie ogólnogeograficznej mapy Polski,- przedstawia główne cechy krajobrazu Pojezierza Mazurskiego,- charakteryzuje cechy krajobrazu Pojezierza Mazurskiego (lasy,
--	--	--	---

			<p>jeziora, wzgórza i pagórki) na podstawie ilustracji,</p> <ul style="list-style-type: none">- charakteryzuje miejscowości turystyczne Pojezierza Mazurskiego (np. Giżycko, Mikołajki, Ruciane-Nida),- przedstawia wybrane obiekty dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Pojezierza Mazurskiego,- opisuje zajęcia, tradycje rodzinne i zwyczaje mieszkańców Pojezierza Mazurskiego,- przedstawia pozytywne i negatywne zmiany w krajobrazie Pojezierza Mazurskiego powstałe w wyniku działalności człowieka- opisuje położenie geograficzne Pobrzeża Słowińskiego na podstawie ogólnogeograficznej mapy Polski,- przedstawia główne cechy krajobrazu Pobrzeża Słowińskiego,- charakteryzuje cechy krajobrazu Pobrzeża Słowińskiego na podstawie ilustracji,- wyjaśnia znaczenie terminów: wydma, plaża, mierzeja, jezioro przybrzeżne,- omawia warunki pogodowe nad morzem,- wyjaśnia uwarunkowania bryzy,- charakteryzuje miejscowości turystyczne Pobrzeża Słowińskiego,
--	--	--	--

			<ul style="list-style-type: none"> - przedstawia wybrane obiekty dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Pobrzeża Słowińskiego, - opisuje zajęcia, tradycje rodzinne i zwyczaje mieszkańców Pobrzeża Słowińskiego, - przedstawia pozytywne i negatywne zmiany w krajobrazie Pobrzeża Słowińskiego powstałe w wyniku działalności człowieka, - przyjmuje postawę szacunku wobec środowiska przyrodniczego i kulturowego Polski.
Klasa VI			
Współrzędne geograficzne	<ul style="list-style-type: none"> - Szerokość i długość geograficzna - Położenie matematyczno- - geograficzne punktów i obszarów - Rozciągłość południkowa i równoleżnikowa 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - odczytuje szerokość i długość geograficzną wybranych punktów na globusie i mapie, - na podstawie podanych współrzędnych geograficznych wskazuje położenie punktów i obszarów na mapach w różnych skalach, - wyznacza w terenie współrzędne dowolnych punktów (za pomocą mapy lub GPS). 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia terminy: długość geograficzna, szerokość geograficzna, - określa współrzędne geograficzne punktów na globusie i na mapach w różnych skalach, - wyznacza współrzędne dowolnych punktów w terenie za pomocą GPS, - wskazuje na podstawie podanych współrzędnych geograficznych położenie punktów i obszarów na mapach w różnych skalach, - oblicza rozciągłość południkową i równoleżnikową.
Ruchy Ziemi	<ul style="list-style-type: none"> - Ziemia w Układzie Słonecznym - Ruch obrotowy i obiegowy - Następstwa ruchów Ziemi 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dokonuje pomiaru wysokości Słońca w trakcie zajęć terenowych oraz porównuje wyniki uzyskane w różnych porach dnia i roku, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia budowę wszechświata, - omawia teorię geocentryczną i heliocentryczną,

		<ul style="list-style-type: none"> - demonstruje przy użyciu modeli (np. globusa lub tellurium) ruch obrotowy Ziemi, określa jego kierunek, czas trwania, miejsca wschodu i zachodu Słońca oraz południa słonecznego, - wyjaśnia związek między ruchem obrotowym a widomą wędrówką i górowaniem Słońca, istnieniem dnia i nocy, dobowym rytmem życia człowieka i przyrody, występowaniem stref czasowych, - demonstruje przy użyciu modeli (np. tellurium lub globusa) ruch obiegowy Ziemi, - przedstawia zmiany w oświetleniu Ziemi w pierwszych dniach astronomicznych pór roku, - wykazuje związek między ruchem obiegowym Ziemi a strefami jej oświetlenia oraz strefowym zróżnicowaniem klimatu i krajobrazów na Ziemi. 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia znaczenie terminów: galaktyka, gwiazda, planeta, planetoidy, meteoroidy, meteory, meteoryty, komety, - opisuje budowę Układu Słonecznego, - demonstruje przy użyciu modeli (np. globusa lub tellurium) ruch obrotowy i obiegowy Ziemi, - omawia cechy ruchu obiegowego i obrotowego Ziemi, - wyjaśnia związek między ruchem obrotowym a widomą wędrówką i górowaniem Słońca, istnieniem dnia i nocy, dobowym rytmem życia człowieka i przyrody, występowaniem stref czasowych, - wyjaśnia zmiany oświetlenia Ziemi podczas ruchu obiegowego w pierwszych dniach astronomicznych pór roku, - wyjaśnia następstwa ruchu obiegowego Ziemi (astronomiczne pory roku, zmiany miejsca wschodu i zachodu Słońca, zmiany wysokości górowania Słońca nad widnokresem, zmiany długości trwania dnia i nocy, zjawisko dnia i nocy polarnej), - wskazuje miejsca wschodu i zachodu Słońca w różnych porach roku, dokonuje w terenie pomiaru jego wysokości oraz porównuje wyniki uzyskane w różnych porach dnia i roku,
--	--	---	---

			<ul style="list-style-type: none"> - charakteryzuje strefy oświetlenia Ziemi, - wykazuje związek między ruchem obiegowym Ziemi a strefami jej oświetlenia oraz strefowym zróżnicowaniem klimatu i krajobrazów na Ziemi, - oblicza czas strefowy i miejscowy słoneczny na kuli ziemskiej, - wyjaśnia znaczenie terminów: czas uniwersalny, strefy czasowe, czas urzędowy, - omawia międzynarodową linię zmiany daty.
Geografia Europy	<ul style="list-style-type: none"> - Położenie i granice kontynentu - Podział polityczny Europy - Główne cechy środowiska przyrodniczego Europy - Zjawiska występujące na granicach płyt litosfery - Zróżnicowanie ludności oraz starzenie się społeczeństw - Największe europejskie metropolie - Zróżnicowanie źródeł energii w krajach europejskich - Rolnictwo, przemysł i usługi w wybranych krajach europejskich - Turystyka w Europie Południowej 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - charakteryzuje położenie, przebieg granic oraz linii brzegowej Europy, - przedstawia podział polityczny Europy oraz rolę Unii Europejskiej w przemianach społecznych i gospodarczych kontynentu, - charakteryzuje ukształtowanie powierzchni Europy, -określa na przykładzie Islandii związek między położeniem na granicy płyt litosfery a występowaniem wulkanów i trzęsień ziemi, - przedstawia zróżnicowanie klimatyczne Europy oraz czynniki, które o nim decydują, - wyjaśnia rozmieszczenie ludności oraz główne przyczyny i skutki starzenia się społeczeństw w Europie, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - omawia położenie, przebieg granic, linię brzegową Europy na podstawie mapy ogólnogeograficznej, - opisuje ukształtowanie powierzchni Europy na podstawie mapy ogólnogeograficznej Europy, - wyjaśnia zróżnicowanie klimatyczne Europy i czynniki, które o tym decydują, - na podstawie mapy klimatycznej i ogólnogeograficznej Europy, przedstawia zróżnicowanie roślinności w Europie, - omawia płytową budowę litosfery na podstawie schematu, - opisuje położenie geograficzne i środowisko przyrodnicze Islandii na podstawie mapy

		<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia przyczyny i konsekwencje zróżnicowania demograficznego ludności Europy, - ocenia społeczno-ekonomiczne i kulturowe konsekwencje migracji na obszarze Europy, - określa podobieństwa i różnice między największymi miastami Europy: Londynem i Paryżem, - porównuje cechy rolnictwa Danii i Węgier, - wykazuje związki między głównymi cechami środowiska przyrodniczego wybranych krajów Europy a wykorzystaniem różnych źródeł energii, - przedstawia znaczenie nowoczesnego przemysłu i usług w gospodarce na przykładzie Francji - wykazuje związki między rozwojem turystyki w Europie Południowej a warunkami przyrodniczymi oraz dziedzictwem kultury śródziemnomorskiej, - przyjmuje postawę szacunku i zrozumienia wobec innych kultur przy zachowaniu poczucia wartości dziedzictwa kulturowego własnego kraju. 	<p>ogólnogeograficznej Europy i map tematycznych,</p> <ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia wpływ budowy geologicznej, w tym położenia na granicy płyt litosfery, na występowanie wulkanów i trzęsień ziemi na Islandii, - wymienia przykłady innych obszarów występowania trzęsień ziemi i wulkanów na podstawie mapy płyt litosfery i mapy ogólnogeograficznej Europy, - przedstawia zmiany na mapie politycznej Europy pod koniec XX w., - dokonuje podziału politycznego Europy (liczba państw, terytoria zależne, największe i najmniejsze kraje) na podstawie mapy politycznej Europy, - ocenia przyczyny i skutki integracji europejskiej, - przedstawia rolę Unii Europejskiej w przemianach społecznych i gospodarczych kontynentu, - charakteryzuje rozmieszczenie ludności na podstawie mapy ludności Europy, - porównuje liczbę ludności Europy na tle ludności świata na podstawie danych statystycznych, - przedstawia zmiany liczby ludności Europy w XX i XXI w. na podstawie danych statystycznych,
--	--	--	---

			<ul style="list-style-type: none">- analizuje strukturę wieku i płci ludności Europy na podstawie danych statystycznych,- opisuje przyrost naturalny ludności Europy na podstawie danych statystycznych,- analizuje przyczyny i skutki starzenia się społeczeństw w Europie,- opisuje zróżnicowanie narodowościowo-etniczno-kulturowe ludności Europy,- wyjaśnia przyczyny migracji ludności w Europie,- przedstawia kraje imigracyjne i emigracyjne w Europie,- analizuje problemy migracyjne w Europie,- ocenia skutki migracji w Europie,- wyjaśnia, co to jest urbanizacja,- przedstawia zróżnicowanie poziomu urbanizacji na podstawie mapy urbanizacji w Europie,- wykazuje podobieństwa i różnice największych miast Europy – Londynu i Paryża,- wyróżnia źródła energii na świecie (odnawialne i nieodnawialne),- przedstawia zmiany w wykorzystaniu źródeł energii na świecie w XX i XXI w. na podstawie danych statystycznych,- analizuje strukturę produkcji energii elektrycznej w wybranych
--	--	--	---

			<p>krajach Europy na podstawie danych statystycznych,</p> <ul style="list-style-type: none">- wyróżnia typy elektrowni,- przedstawia zalety i wady różnych typów elektrowni,- opisuje odnawialne źródła energii w Europie,- wykazuje związki między głównymi cechami środowiska przyrodniczego wybranych krajów Europy a wykorzystaniem różnych źródeł energii,- charakteryzuje warunki naturalne Francji, Danii i Węgier na podstawie mapy ogólnogeograficznej oraz map tematycznych Europy,- przedstawia znaczenie nowoczesnego przemysłu i usług w gospodarce na przykładzie Francji,- wykazuje związki między głównymi cechami środowiska przyrodniczego a rolnictwem Danii oraz Węgier,- porównuje cechy rolnictwa Danii i Węgier,- charakteryzuje typy gospodarki Francji, Danii i Węgier,- przedstawia walory przyrodnicze Europy Południowej,- przedstawia walory pozaprzyrodnicze Europy Południowej,- wykazuje związki między rozwojem turystyki w Europie
--	--	--	---

			<p>Południowej a warunkami przyrodniczymi oraz dziedzictwem kultury śródziemnomorskiej,</p> <ul style="list-style-type: none"> - wykazuje znaczenie turystyki dla krajów śródziemnomorskich, - przedstawia cechy gospodarki krajów Europy Południowej, - przyjmuje postawę szacunku i zrozumienia wobec innych kultur przy zachowaniu poczucia wartości dziedzictwa kulturowego własnego kraju.
Sąsiedzi Polski	<ul style="list-style-type: none"> - Przemiany przemysłu w Niemczech - Dziedzictwo kulturowe Litwy i Białorusi - Środowisko przyrodnicze oraz atrakcje turystyczne Czech i Słowacji - Problemy polityczne, społeczne i gospodarcze Ukrainy - Różnicowanie przyrodnicze i społeczno- -gospodarcze Rosji - Relacje Polski z sąsiadami 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - charakteryzuje przemiany w strukturze przemysłu w Niemczech na przykładzie Nadrenii Północnej-Westfalii, - projektuje trasę wycieczki po Litwie i Białorusi uwzględniającej wybrane walory środowiska przyrodniczego i kulturowego, - przedstawia przykłady atrakcji turystycznych i rekreacyjno- - sportowych Czech i Słowacji, - rozumie problemy polityczne, społeczne i gospodarcze Ukrainy, - wykazuje różnicowanie środowiska przyrodniczego i charakteryzuje gospodarkę Rosji, - charakteryzuje relacje Polski z krajami sąsiadującymi, - rozumie potrzebę kształtowania dobrych relacji Polski z jej sąsiadami. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wskazuje sąsiadów Polski na mapie ogólnogeograficznej Europy, - opisuje warunki naturalne sąsiadów Polski na mapie ogólnogeograficznej Europy, - przedstawia różnicowanie ludności sąsiadów Polski na podstawie danych statystycznych, - określa główne kierunki zmian w strukturze przemysłu w Niemczech na przykładzie Nadrenii Północnej-Westfalii, - opisuje relacje sąsiedzkie między Polską a Niemcami, - przedstawia główne kierunki rozwoju gospodarczego Czech i Słowacji, - przedstawia atrakcje turystyczne i rekreacyjno-sportowe Czech i Słowacji,

			<ul style="list-style-type: none"> - opisuje relacje sąsiedzkie między Polską a Czechami i Słowacją, - wykazuje podobieństwa i różnice między środowiskiem przyrodniczym a gospodarką Litwy i Białorusi, - opisuje walory przyrodnicze i kulturowe Litwy i Białorusi, - projektuje trasę wycieczki turystycznej na Litwę i Białoruś, - opisuje relacje sąsiedzkie między Polską a Litwą i Białorusią, - wymienia główne problemy polityczne, społeczne i gospodarcze Ukrainy, - opisuje relacje sąsiedzkie między Polską a Ukrainą, - opisuje położenie geograficzne Rosji, - wykazuje zróżnicowanie środowiska przyrodniczego i charakteryzuje gospodarkę Rosji, - przedstawia główne problemy społeczno-gospodarcze Rosji, - opisuje relacje sąsiedzkie między Polską a Rosją, - przedstawia wybrane walory środowiska przyrodniczego i kulturowego jako przykłady atrakcji turystycznych krajów sąsiadujących z Polską, - rozumie potrzebę kształtowania dobrych relacji Polski z jej sąsiadami
Klasa VII			

<p>Podstawy geografii</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Współrzędne geograficzne - Elementy mapy, - skala mapy - Poziomice, wysokość względna i bezwzględna - Podział map 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - omawia cechy siatki geograficznej i wymienia jej elementy, - posługuje się współrzędnymi geograficznymi na siatce geograficznej i na mapie, - posługuje się odbiornikiem GPS, - omawia cechy mapy i jej elementy, - omawia siatkę kartograficzną, - przedstawia rodzaje skal, - oblicza odległości na mapie, - analizuje sposoby przedstawiania rzeźby terenu na mapach, - posługuje się wysokością względną i bezwzględną, - dokonuje podziału map i przedstawia ich zastosowanie. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia znaczenie terminów: siatka geograficzna, południki, równoleżnik, zwrotniki, długość geograficzna, szerokość geograficzna, - odczytuje wartości szerokości geograficznej zwrotników, kół podbiegunowych oraz biegunów, - wymienia cechy południków i równoleżników, - odczytuje długość i szerokość geograficzną na globusie i na mapie, - podaje cechy siatki geograficznej, - określa położenie geograficzne punktów i obszarów na mapie, - odszukuje obiekty na mapie na podstawie podanych współrzędnych geograficznych, - oblicza rozciągłość równoleżnikową i południkową na podstawie współrzędnych geograficznych, - podaje zasady działania oraz możliwości wykorzystania odbiornika GPS, - wyjaśnia znaczenie terminów: mapa skala, siatka kartograficzna, legenda mapy, - wymienia elementy mapy, - wyjaśnia różnice między siatką kartograficzną a geograficzną, - wymienia rodzaje skal,
---------------------------	---	--	---

			<ul style="list-style-type: none"> - szereguje skale od największej do najmniejszej, - przedstawia skalę w postaci mianowanej i podziałki liniowej, - posługuje się skalą mapy do obliczania odległości w terenie i na mapie, - oblicza skalę mapy, znając odległość rzeczywistą między obiektami przedstawionymi na mapie, - wyjaśnia znaczenie terminów: wysokość względna, wysokość bezwzględna, poziomica, mapa hipsometryczna, - omawia sposoby przedstawiania rzeźby terenu na mapie, - odczytuje z mapy wysokość bezwzględną, - oblicza wysokości względne, - omawia podział map ze względu na treść, skalę i przeznaczenie, - przedstawia zastosowanie map.
Środowisko przyrodnicze Polski na tle Europy Relacje między elementami środowiska geograficznego na wybranych obszarach Polski	<ul style="list-style-type: none"> - Położenie geograficzne Polski - Wpływ ruchów górotwórczych i zlodowaceń na rzeźbę Europy i Polski - Przejściowość klimatu Polski - Morze Bałtyckie - Główne rzeki Polski i ich systemy na tle rzek Europy oraz ich systemów - Główne typy gleb w Polsce - Lasy w Polsce - Surowce mineralne Polski 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - określa położenie fizycznogeograficzne i polityczne Polski, - wskazuje na mapie przebieg jej granic (w tym wód wewnętrznych), - odczytuje szerokość i długość geograficzną wybranych punktów na mapie Polski, - wskazuje na podstawie podanych współrzędnych geograficznych skrajne punkty Polski i Europy oraz 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - omawia cechy położenia Europy na podstawie mapy ogólnogeograficznej Europy, - opisuje granicę między Europą a Azją na podstawie mapy ogólnogeograficznej Europy, - przedstawia cechy położenia Polski w Europie na podstawie mapy ogólnogeograficznej Europy,

	<p>- Wpływ sposobu zagospodarowania dorzecza na występowanie wezbrań i powodzi</p>	<p>wyjaśnia konsekwencje rozciągłości południkowej i równoleżnikowej ich obszarów,</p> <ul style="list-style-type: none"> - przedstawia wpływ ruchów górotwórczych i zlodowaceń w Europie na ukształtowanie powierzchni Polski, - prezentuje główne czynniki kształtujące klimat Polski, - charakteryzuje elementy klimatu Polski oraz długość okresu wegetacyjnego, - wyjaśnia wpływ zmienności pogody w Polsce na rolnictwo, transport i turystykę, - charakteryzuje środowisko przyrodnicze Morza Bałtyckiego oraz przyczyny degradacji jego wód, - opisuje walory przyrodnicze Wisły i Odry, - charakteryzuje systemy rzeczne obu tych rzek oraz porównuje je z wybranymi systemami rzecznyymi w Europie, - wyróżnia najważniejsze cechy gleby brunatnej, biellicowej, czarnoziem, mady i rędziny, - wskazuje ich rozmieszczenie na mapie Polski oraz ocenia przydatność rolniczą, - rozróżnia główne rodzaje lasów w Polsce (na podstawie filmu, ilustracji lub w terenie) oraz wyjaśnia zróżnicowanie 	<ul style="list-style-type: none"> - odczytuje szerokość i długość geograficzną wybranych punktów na mapie Polski i Europy, - wskazuje na mapie przebieg granic Polski (w tym wód wewnętrznych) na mapie ogólnogeograficznej Polski, - oblicza rozciągłość południową i równoleżnikową Europy i Polski, - wykazuje konsekwencje rozciągłości południkowej i równoleżnikowej Polski i Europy, - charakteryzuje obszar Polski na tle struktur geologicznych Europy (ze szczególnym uwzględnieniem obszarów fałdowań) na podstawie map geologicznych, - przedstawia ruchy górotwórcze w Europie i w Polsce, - rozróżnia typy gór (fałdowe, zrębowe, wulkaniczne), - wymienia nazwy gór fałdowych, zrębowych oraz wulkanicznych w Europie i w Polsce, a także wskazuje je na mapie ogólnogeograficznej Europy i Polski, - wyjaśnia znaczenie terminów: plejstocen, holocen, glacjał, interglacjał, krajobraz polodowcowy, rzeźba staroglacjalna, rzeźba młodoglacjalna, - opisuje mechanizm powstawania lodowców,
--	--	---	---

		<p>przestrzenne wskaźnika lesistości Polski,</p> <ul style="list-style-type: none"> - podaje argumenty przemawiające za koniecznością zachowania walorów dziedzictwa przyrodniczego, - wskazuje na mapie rozmieszczenie głównych surowców mineralnych Polski oraz omawia ich znaczenie gospodarcze, - przyjmuje postawę współodpowiedzialności za stan środowiska przyrodniczego Polski, - analizuje i porównuje konsekwencje stosowania różnych metod ochrony przeciwpowodziowej oraz określa wpływ zabudowy obszarów zalewowych i sztucznych zbiorników wodnych na występowanie i skutki powodzi na przykładzie Dolnego Śląska i Małopolski. 	<ul style="list-style-type: none"> - omawia zasięgi zlodowaceń na terenie Europy i Polski w plejstocenie na podstawie mapy zlodowaceń, - opisuje nizinne formy polodowcowe na podstawie schematu, - opisuje górskie formy polodowcowe na podstawie schematu, - omawia cechy ukształtowania powierzchni Europy na podstawie mapy ogólnogeograficznej Europy, - omawia cechy rzeźby terenu Polski na podstawie mapy ogólnogeograficznej Polski, - wykazuje pasowość rzeźby terenu Polski, - charakteryzuje pasy rzeźby terenu Polski na podstawie mapy ogólnogeograficznej Polski - omawia występowanie skał w Polsce na podstawie mapy tematycznej - dokonuje podziału surowców mineralnych, - omawia genezę węgla kamiennego, - opisuje rozmieszczenie surowców mineralnych w Polsce na podstawie mapy tematycznej, - wykazuje znaczenie gospodarcze surowców mineralnych w Polsce, - charakteryzuje czynniki kształtujące klimat w Polsce,
--	--	--	--

			<ul style="list-style-type: none">- omawia masy powietrza napływające nad Polskę,- opisuje rozkład temperatury powietrza oraz opadów atmosferycznych w Polsce na podstawie map tematycznych,- oblicza średnią roczną temperaturę powietrza i roczną amplitudę temperatury powietrza w Polsce,- charakteryzuje wiatry w Polsce,- opisuje uwarunkowania wiatrów lokalnych w Polsce,- charakteryzuje długość okresu wegetacyjnego w Polsce,- wykazuje wpływ zmienności pogody w Polsce na rolnictwo, transport i turystykę,- wyjaśnia znaczenie terminów: system rzeczny, dorzecze, przepływ, reżim rzeczny (zasilanie), rodzaje zasilania,- opisuje cechy sieci hydrograficznej Polski (m.in. asymetria dorzeczy Wisły i Odry, przepływy Wisły i Odry),- rozpoznaje typy ujść rzecznych, - wyjaśnia znaczenie terminów: powódź, dolina rzeczna, koryto rzeczne, terasa zalewowa, sztuczny zbiornik wodny,- opisuje zjawisko powodzi,- przedstawia przyczyny powodzi w Polsce,
--	--	--	--

			<ul style="list-style-type: none">- wskazuje obszary zagrożone powodzią w Polsce na mapie ogólnogeograficznej Polski,- przedstawia największe powódzie w historii Polski i ich skutki,- ustala czynniki sprzyjające powodziom w Polsce,- analizuje i porównuje konsekwencje stosowania różnych metod ochrony przeciwpowodziowej,- określa wpływ zabudowy obszarów zalewowych i sztucznych zbiorników wodnych na występowanie oraz skutki powodzi na przykładzie Dolnego Śląska i Małopolski,- omawia, na podstawie mapy ogólnogeograficznej Polski, rozmieszczenie największych sztucznych zbiorników wodnych w Polsce i ich rolę przeciwpowodziową,- opisuje położenie i główne cechy Bałtyku,- charakteryzuje temperaturę wód oraz zasolenie Bałtyku na tle innych mórz świata,- przedstawia rzeźbotwórczą działalność morza,- rozpoznaje typy wybrzeży Bałtyku (klifowe, mierzejowo-zalewowe, szerowe),- opisuje świat roślin i zwierząt w Bałtyku,
--	--	--	--

			<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia znaczenie terminów: gleba, czynniki glebotwórcze, proces glebotwórczy, profil glebowy, poziomy glebowe, - charakteryzuje gleby Polski (brunatna, bielicowa, czarnoziem, mada, rędzina), - przedstawia rozmieszczenie gleb na obszarze Polski na podstawie mapy gleb Polski, - omawia wskaźnik lesistości w Polsce na podstawie danych statystycznych, - omawia przestrzenne zróżnicowanie lesistości na podstawie mapy Polski, - opisuje typy zbiorowisk leśnych w Polsce.
<p>Ludność i urbanizacja w Polsce</p> <p>Relacje między elementami środowiska geograficznego na wybranych obszarach Polski</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Rozmieszczenie ludności - Struktura demograficzna Polski (wiekowa, narodowościowa, wyznaniowa, wykształcenia, zatrudnienia) - Migracje Polaków na tle współczesnych ruchów migracyjnych w Europie - Zróżnicowanie polskich miast - Wpływ rozwoju dużych miast na przekształcenia strefy podmiejskiej - Wpływ procesów migracyjnych na strukturę wieku i zmiany w zaludnieniu obszarów wiejskich - Wpływ przemian gospodarczych po 1989 r. na zmiany struktury zatrudnienia 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - podaje nazwy i wskazuje na mapie województwa oraz ich stolice, - wyjaśnia zróżnicowanie gęstości zaludnienia na obszarze Polski na podstawie map tematycznych, - analizuje zmiany liczby ludności Polski i Europy po 1945 r. na podstawie danych statystycznych, - charakteryzuje struktury płci i wieku ludności Polski na podstawie piramidy płci i wieku, - porównuje zmiany w przyroście naturalnym i rzeczywistym ludności w Polsce i wybranych krajach Europy, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - omawia zmiany na mapie politycznej Europy po 1945 r., - wskazuje największe i najmniejsze państwa Europy na mapie politycznej Europy, - wymienia nazwy województw oraz ich stolic i wskazuje je na mapie Polski, - wyjaśnia znaczenie terminów: demografia, przyrost naturalny, współczynnik przyrostu naturalnego, współczynnik urodzeń, współczynnik zgonów, - omawia uwarunkowania przyrostu naturalnego w Polsce na tle Europy

		<ul style="list-style-type: none"> - formułuje hipotezy dotyczące przyczyn i skutków migracji zagranicznych w Polsce, - porównuje i wyjaśnia różnicowanie narodowościowe, etniczne i wyznaniowe ludności Polski i wybranych państw europejskich, - wykazuje znaczenie poszczególnych sektorów gospodarki w rozwoju kraju oraz określa różnice w strukturze zatrudnienia ludności w Polsce i w wybranych państwach europejskich, - porównuje wielkość bezrobocia w Polsce i innych krajach europejskich oraz określa jego przyczyny i skutki w Polsce, - analizuje poziom urbanizacji w Polsce i Europie, rozmieszczenie i wielkość miast w Polsce oraz identyfikuje przyczyny rozwoju największych polskich miast, - podaje przykłady osiągnięć Polaków w różnych dziedzinach życia społeczno-gospodarczego oraz sukcesów polskich przedsiębiorstw na arenie międzynarodowej, - jest świadomy tego, że może mieć w przyszłości wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy i kulturowy Polski, - identyfikuje związki między rozwojem dużych miast a zmianami 	<p>na podstawie danych statystycznych,</p> <ul style="list-style-type: none"> - oblicza współczynnik przyrostu naturalnego, - wyjaśnia znaczenie terminów: piramida wieku i płci, średnia długość życia, - omawia cechy struktury wieku i płci ludności Polski na tle struktur wybranych państw europejskich na podstawie piramidy wieku i płci, - określa średnią długość życia Polaków na tle europejskich społeczeństw na podstawie danych statystycznych, - wyjaśnia znaczenie terminu wskaźnik gęstości zaludnienia, - opisuje cechy rozmieszczenia ludności Europy na podstawie mapy ludności Europy, - przedstawia czynniki wpływające na rozmieszczenie ludności w Polsce, - opisuje cechy rozmieszczenia ludności w Polsce na podstawie mapy ludności Polski, - oblicza wskaźnik gęstości zaludnienia Polski, - wyjaśnia znaczenie terminów: migracja, emigracja, imigracja, saldo migracji, przyrost rzeczywisty, współczynnik przyrostu rzeczywistego, - określa problemy migracyjne Polski na tle Europy,
--	--	---	--

		<p>w strefach podmiejskich w zakresie użytkowania i zagospodarowania terenu, stylu zabudowy oraz struktury ludności na przykładzie obszarów metropolitalnych Warszawy i Krakowa,</p> <ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia wpływ migracji na strukturę wieku i zmiany w zaludnieniu na obszarach wiejskich na przykładach wybranych gmin województw zachodniopomorskiego i podlaskiego, - wykazuje wpływ przemian politycznych i gospodarczych w Polsce po 1989 r. na zmiany struktury zatrudnienia na przykładzie konurbacji katowickiej i aglomeracji łódzkiej. 	<ul style="list-style-type: none"> - odczytuje z tabel i diagramów dane dotyczące wielkości i kierunków migracji z Polski i do Polski, - charakteryzuje przyrost rzeczywisty ludności w Polsce. - oblicza przyrost rzeczywisty i współczynnik przyrostu rzeczywistego dla Polski, - wymienia główne przyczyny i skutki migracji zagranicznych w Polsce, - określa współczesne kierunki migracji zewnętrznych Polaków, - przedstawia kierunki napływu imigrantów do Polski, - charakteryzuje Polonię na świecie, - określa przyczyny i skutki migracji wewnętrznych Polaków, - ukazuje wpływ procesów migracyjnych na strukturę wieku i zmiany zaludnienia obszarów wiejskich, - wyjaśnia wpływ migracji na strukturę wieku i zmiany w zaludnieniu na obszarach wiejskich na przykładach wybranych gmin województw zachodniopomorskiego i podlaskiego, - porównuje strukturę narodowościową i wyznaniową ludności Polski z analogicznymi strukturami ludności w wybranych państwach europejskich,
--	--	---	---

			<ul style="list-style-type: none">- wyróżnia mniejszości narodowe w Polsce,- charakteryzuje grupy etniczne w Polsce,- przedstawia strukturę wyznaniową Polaków,- przedstawia podział gospodarki na sektory,- wyjaśnia znaczenie terminów: struktura zatrudnienia, struktura wykształcenia, bezrobocie, stopa bezrobocia, ludność aktywna zawodowo,- określa różnice w strukturze zatrudnienia ludności w Polsce i w wybranych państwach europejskich na podstawie danych statystycznych,- określa różnice w strukturze zatrudnienia ludności w Polsce i w wybranych państwach europejskich,- porównuje strukturę wykształcenia ludności Polski z wybranymi państwami Europy na podstawie danych statystycznych,- porównuje wielkość bezrobocia w Polsce i innych krajach europejskich na podstawie danych statystycznych,- oblicza stopę bezrobocia,- wyjaśnia znaczenie terminów: urbanizacja, wskaźnik urbanizacji,- analizuje poziom urbanizacji, rozmieszczenie oraz wielkość miast w Polsce na tle Europy,
--	--	--	--

			<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia przyczyny rozwoju największych miast w Polsce, - przedstawia typy zespołów miejskich (aglomeracja i konurbacja), - wymienia nazwy największych miast w Polsce i wskazuje te miasta na mapie, - identyfikuje związki między rozwojem dużych miast a zmianami w użytkowaniu i zagospodarowaniu terenu, stylu zabudowy, strukturze ludności w strefach podmiejskich na przykładzie obszarów metropolitalnych Warszawy i Krakowa, - jest świadomy tego, że może mieć w przyszłości wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy i kulturowy Polski.
<p>Rolnictwo i przemysł Polski Relacje między elementami środowiska geograficznego na wybranych obszarach Polski</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Sektory gospodarki Polski, - Rolnictwo Polski - Zmiany struktury przemysłu Polski - Wpływ warunków przyrodniczych (zasobów surowców mineralnych, wiatru, wód i usłonecznienia) i pozaprzyrodniczych na energetykę 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opisuje warunki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze rozwoju rolnictwa w Polsce, - przedstawia przestrzenne zróżnicowanie głównych upraw i chowu zwierząt w Polsce oraz ich znaczenie gospodarcze, - wyjaśnia przyczyny zmian w strukturze przemysłu Polski, - podaje przykłady osiągnięć Polaków w różnych dziedzinach życia społeczno-gospodarczego oraz sukcesów polskich 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - przedstawia rolnictwo jako sektor gospodarki i jego rolę w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju, - opisuje warunki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze rozwoju rolnictwa w Polsce, - porównuje rolnictwo w Polsce z rolnictwem innych krajów europejskich, - przedstawia korzyści, szanse i zagrożenia dla polskiego rolnictwa w Unii Europejskiej,

		<p>przedsiębiorstw na arenie międzynarodowej,</p> <ul style="list-style-type: none">- jest świadomy tego, że może mieć w przyszłości wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy i kulturowy Polski,- analizuje warunki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze sprzyjające produkcji energii ze źródeł nieodnawialnych i odnawialnych lub ograniczające tę produkcję oraz określa ich wpływ na rozwój energetyki na przykładzie województw pomorskiego i łódzkiego.	<ul style="list-style-type: none">- wyjaśnia znaczenie terminów: plon, zbiór,- oblicza wielkość plonów i zbiorów,- wymienia główne uprawy w Polsce oraz przedstawia ich znaczenie gospodarcze,- przedstawia strukturę upraw na podstawie danych statystycznych,- wskazuje na mapie główne obszary upraw (pszenica, żyto, buraki cukrowe, ziemniaki),- wskazuje na mapie obszary upraw warzyw i owoców,- opisuje produkcję roślinną w Polsce na tle produkcji w innych krajach Europy,- wyjaśnia znaczenie terminów: chów, hodowla, pogłowie,- wymienia główne zwierzęta hodowlane w Polsce,- przedstawia znaczenie gospodarcze produkcji zwierzęcej,- przedstawia strukturę hodowli w Polsce na podstawie danych statystycznych,- wskazuje na mapie Polski obszary hodowli zwierząt gospodarskich (bydło, trzoda chlewna, drób),- przedstawia produkcję zwierzęcą w Polsce na tle produkcji w innych krajach Europy,- przedstawia przemysł jako sektor gospodarki i jego rolę w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju,
--	--	---	--

			<ul style="list-style-type: none">- dokonuje podziału przemysłu na sekcje i działy,- analizuje przyczyny i skutki restrukturyzacji polskiego przemysłu,- wyjaśnia przyczyny zmian w strukturze przemysłu Polski,- wykazuje wpływ przemian politycznych i gospodarczych w Polsce po 1998 r. na zmiany struktury zatrudnienia w konurbacji górnośląskiej i aglomeracji łódzkiej,- wymienia źródła energii,- przedstawia strukturę produkcji energii elektrycznej w Polsce na tle wybranych krajów Europy na podstawie danych statystycznych,- lokalizuje elektrownie ciepłne, wodne i niekonwencjonalne na podstawie mapy tematycznej,- wskazuje największe elektrownie w Polsce na mapie tematycznej,- analizuje warunki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze sprzyjające produkcji energii ze źródeł nieodnawialnych i odnawialnych lub ograniczające tę produkcję oraz określa ich wpływ na rozwój energetyki na przykładzie województw pomorskiego i łódzkiego,- określa uwarunkowania rozwoju gospodarki morskiej w Polsce,- charakteryzuje największe porty morskie w Polsce,
--	--	--	--

			<ul style="list-style-type: none"> - opisuje strukturę i wielkość przeładunków w portach morskich Polski na podstawie danych statystycznych, - określa uwarunkowania rozwoju przemysłu stoczniowego w Polsce, - analizuje sytuację polskiego rybołówstwa oraz przetwórstwa rybnego na podstawie danych statystycznych, - przedstawia perspektywy rozwoju gospodarki morskiej w Polsce, - jest świadomy tego, że może mieć w przyszłości wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy i kulturowy Polski, - podaje przykłady osiągnięć Polaków w różnych dziedzinach życia społeczno-gospodarczego oraz sukcesów polskich firm na arenie międzynarodowej.
<p>Usługi w Polsce Relacje między elementami środowiska geograficznego na wybranych obszarach Polski</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Zróżnicowanie usług i ich rola w rozwoju gospodarki - Rozwój komunikacji - Gospodarka morską - Atrakcyjność turystyczna Polski - Wpływ transportu na rozwój działalności gospodarczej - Wpływ walorów środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego na rozwój turystyki 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - podaje przykłady różnych rodzajów usług w Polsce oraz ocenia znaczenie transportu i łączności dla jakości życia mieszkańców i rozwoju gospodarczego naszego kraju, - ocenia możliwości rozwoju gospodarki morskiej w Polsce, - charakteryzuje na przykładach walory turystyczne Polski oraz wybrane obiekty z Listy Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - przedstawia usługi jako sektor gospodarki i ich rolę w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju, - omawia zróżnicowanie usług w Polsce, - wyjaśnia przyczyny zróżnicowania sieci transportowej w Polsce, - wyróżnia rodzaje transportu w Polsce, - identyfikuje związki między przebiegiem autostrad a lokalizacją przedsiębiorstw przemysłowych,

		<p>Ludzkości położone w Polsce, a także dokonuje refleksji nad ich wartością,</p> <ul style="list-style-type: none"> - podaje przykłady osiągnięć Polaków w różnych dziedzinach życia społeczno- gospodarczego oraz sukcesów polskich przedsiębiorstw na arenie międzynarodowej, - jest świadomy tego, że może mieć w przyszłości wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy i kulturowy Polski, - identyfikuje związki między przebiegiem autostrad i dróg ekspresowych a lokalizacją przedsiębiorstw przemysłowych, centrów logistycznych i handlowych w obszarze metropolitalnym Wrocławia oraz między transportem morskim a lokalizacją inwestycji przemysłowych i usługowych na przykładzie Trójmiasta, - określa wpływ walorów przyrodniczych pobraża Bałtyku oraz dziedzictwa kulturowego Małopolski na rozwój turystyki na tych obszarach. 	<p>centrów logistycznych i handlowych w obszarze metropolitalnym Wrocławia oraz między transportem morskim a lokalizacją inwestycji przemysłowych i usługowych na przykładzie Trójmiasta,</p> <ul style="list-style-type: none"> - wykazuje znaczenie łączności w rozwoju gospodarczym Polski, - wyjaśnia znaczenie terminów: turystyka, walory turystyczne, charakteryzuje na przykładach walory turystyczne Polski oraz wymienia polskie obiekty znajdujące się na Liście Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości, - dokonuje refleksji nad wartością obiektów dziedzictwa kulturowego w Polsce, - określa wpływ walorów przyrodniczych Pobraża Bałtyku oraz dziedzictwa kulturowego Małopolski na rozwój turystyki na tych obszarach, - wykazuje atrakcyjność turystyczną Polski, - analizuje, na podstawie danych statystycznych, wpływy z turystyki w wybranych krajach Europy, w tym w Polsce, - wyjaśnia znaczenie terminów: eksport, import, bilans handlu zagranicznego,
--	--	---	--

			<ul style="list-style-type: none"> - przedstawia głównych partnerów handlowych Polski, - wymienia główne towary importowe i eksportowe w Polsce, - omawia zróżnicowanie usług w Polsce i ich rolę w rozwoju gospodarczym Polski, - jest świadomy tego, że może mieć w przyszłości wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy i kulturowy Polski, - podaje przykłady osiągnięć Polaków w różnych dziedzinach życia społeczno-gospodarczego oraz sukcesów polskich firm na arenie międzynarodowej.
Zanieczyszczenie i ochrona środowiska przyrodniczego Polski	- Dziedzictwo przyrodnicze Polski	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - przyjmuje postawę współodpowiedzialności za stan środowiska przyrodniczego Polski, - wymienia formy ochrony przyrody w Polsce, - wskazuje na mapie parki narodowe oraz podaje przykłady rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych, pomników przyrody występujących na obszarze własnego regionu, - podaje argumenty przemawiające za koniecznością zachowania walorów dziedzictwa przyrodniczego 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - omawia rodzaje zanieczyszczeń i ich źródła, - charakteryzuje wpływ poszczególnych sektorów gospodarki na stan środowiska w Polsce, - wymienia nazwy i wskazuje na mapie obszary ekologicznego zagrożenia i klęski ekologicznej w Polsce, - przedstawia formy ochrony przyrody w Polsce, - wskazuje na mapie parki narodowe oraz wymienia przykłady rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych, pomników przyrody występujących na obszarze własnego regionu,

			<ul style="list-style-type: none"> - ocenia rolę parków narodowych i innych form ochrony przyrody w zachowaniu naturalnych walorów środowiska przyrodniczego, - opisuje unikalne na skalę światową obiekty przyrodnicze objęte ochroną na terenie Polski, - przyjmuje postawę współodpowiedzialności za stan środowiska przyrodniczego Polski, - podaje argumenty przemawiające za koniecznością zachowania walorów dziedzictwa przyrodniczego, - planuje wycieczkę do parku narodowego lub rezerwatu.
Własny region	<ul style="list-style-type: none"> - Źródła informacji o regionie - Dominujące cechy środowiska przyrodniczego, struktury demograficznej oraz gospodarki - Walory turystyczne - Współpraca międzynarodowa 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wskazuje położenie swojego regionu geograficznego na mapie Polski, - charakteryzuje środowisko przyrodnicze regionu oraz określa jego główne cechy na podstawie map tematycznych, - rozpoznaje skały występujące we własnym regionie, - prezentuje główne cechy struktury demograficznej ludności i gospodarki regionu na podstawie wyszukanych danych statystycznych i map tematycznych, - przedstawia w dowolnej formie (np. prezentacji multimedialnej, plakatu, filmu, wystawy 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - realizuje projekt edukacyjny „Mój Region”, - wyjaśnia znaczenie terminu region, - wskazuje położenie swojego regionu geograficznego na mapie ogólnogeograficznej Polski, - wymienia nazwy regionów sąsiednich i wskazuje je na mapie ogólnogeograficznej Polski, - wyszukuje informacje o swoim regionie i wykorzystuje je do charakterystyki regionu, charakteryzuje środowisko przyrodnicze regionu oraz określa jego główne cechy na podstawie map tematycznych,

		<p>fotograficznej) przyrodnicze i kulturowe walory regionu,</p> <ul style="list-style-type: none"> - projektuje trasę wycieczki krajoznawczej po własnym regionie na podstawie wyszukanych informacji oraz w miarę możliwości przeprowadza ją w terenie, - wykazuje zależności między elementami środowiska geograficznego na podstawie obserwacji terenowych przeprowadzonych w wybranym miejscu własnego regionu, - dyskutuje na temat form współpracy między własnym regionem a partnerskimi regionami zagranicznymi. 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia uwarunkowania zróżnicowania środowiska przyrodniczego w swoim regionie, - analizuje genezę rzeźby powierzchni swojego regionu, - rozpoznaje skały występujące we własnym regionie, - prezentuje główne cechy struktury demograficznej ludności regionu, - wyróżnia najważniejsze cechy gospodarki regionu na podstawie danych statystycznych i map tematycznych, - przedstawia w dowolnej formie (np. prezentacji multimedialnej, plakatu, filmu, wystawy fotograficznej) przyrodnicze i kulturowe walory regionu, - projektuje trasę wycieczki krajoznawczej po własnym regionie na podstawie dostępnych informacji, w tym własnych obserwacji terenowych, oraz w miarę możliwości przeprowadza ją w terenie, - wykazuje zależności między elementami środowiska geograficznego na podstawie obserwacji terenowych przeprowadzonych w wybranym miejscu własnego regionu, - prezentuje formy współpracy zagranicznej między własnym regionem a zagranicznym regionem
--	--	---	---

			partnerskim lub w ramach euroregionu.
„Mała ojczyzna”	„Mała ojczyzna” – obszar, środowisko geograficzne, atrakcyjność, tożsamość	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - określa obszar utożsamiany z własną „małą ojczyzną” jako symboliczną przestrzenią w wymiarze lokalnym (np. gmina/miasto, wieś, dzielnica dużego miasta lub układ lokalny o nieokreślonych granicach administracyjnych), - rozpoznaje w terenie główne obiekty charakterystyczne i decydujące o atrakcyjności „małej ojczyzny”, - przedstawia w dowolnej formie (np. prezentacji multimedialnej, plakatu, filmu, wystawy - fotograficznej) atrakcyjność „małej ojczyzny” jako miejsca zamieszkania i działalności gospodarczej na podstawie informacji wyszukanych w różnych źródłach, - projektuje na podstawie własnych obserwacji terenowych działania służące zachowaniu walorów środowiska geograficznego (przyrodniczego i kulturowego) oraz poprawie warunków życia lokalnej społeczności, - identyfikuje się z „małą ojczyzną” i czuje się współodpowiedzialny za 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia znaczenie terminu mała ojczyzna, - identyfikuje obszar utożsamiany z własną „małą ojczyzną”, - wskazuje obszar „małej ojczyzny” na mapie ogólnogeograficznej Polski, - wyszukuje i przedstawia źródła informacji o „małej ojczyźnie”, - przedstawia w dowolnej formie (np. prezentacji multimedialnej, plakatu, filmu, wystawy fotograficznej) atrakcyjność „małej ojczyzny” jako miejsca zamieszkania i rozwoju określonej działalności gospodarczej, - opisuje walory środowiska geograficznego „małej ojczyzny”, - projektuje na podstawie własnych obserwacji terenowych działania służące zachowaniu walorów środowiska geograficznego (przyrodniczego i kulturowego) oraz poprawie warunków lokalnej społeczności i rozwojowi społeczno-gospodarczemu „małej ojczyzny”, - identyfikuje się z „małą ojczyzną” i czuje się współodpowiedzialny za kształtowanie ładu przestrzennego oraz za rozwój,

		kształtowanie ładu przestrzennego i rozwoju.	- planuje wycieczkę po swojej „małej ojczyźnie”.
Klasa VIII			
Wybrane problemy i regiony geograficzne Azji	<ul style="list-style-type: none"> - Azja jako kontynent kontrastów geograficznych - Pacyficzny „pierścień ognia” - Klimat monsunowy w Azji Południowo-Wschodniej - Japonia – gospodarka na tle warunków przyrodniczych i społeczno-kulturowych - Chiny – rozmieszczenie ludności, problemy demograficzne oraz znaczenie w gospodarce światowej - Indie krajem wielkich możliwości rozwojowych oraz kontrastów społecznych i gospodarczych - Bliski Wschód – kultura regionu, ropa naftowa, obszar konfliktów zbrojnych 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wykazuje na podstawie map ogólnogeograficznych i tematycznych, że Azja jest obszarem wielkich geograficznych kontrastów, - identyfikuje związki między przebiegiem granic płyt litosfery a występowaniem rowów tektonicznych, wulkanów, trzęsień ziemi i tsunami oraz na tej podstawie formułuje twierdzenia o zaobserwowanych prawidłowościach w ich rozmieszczeniu, - dyskutuje na temat sposobów zapobiegania tragicznym skutkom trzęsień ziemi i tsunami, - wykazuje związek między cechami klimatu monsunowego a rytmem upraw i „kulturą ryżu” w Azji Południowo-Wschodniej, - ocenia znaczenie warunków przyrodniczych i czynników społeczno-kulturowych w tworzeniu nowoczesnej gospodarki Japonii, - wyjaśnia, korzystając z mapy, zróżnicowanie gęstości zaludnienia na obszarze Chin, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - omawia położenie geograficzne Azji na podstawie mapy ogólnogeograficznej świata, - omawia linię brzegową Azji na podstawie mapy ogólnogeograficznej Azji, - wskazuje granicę między Europą i Azją na podstawie mapy ogólnogeograficznej Azji - wykazuje na podstawie map ogólnogeograficznych i tematycznych, że Azja jest obszarem wielkich geograficznych kontrastów, - opisuje ukształtowanie powierzchni Azji na podstawie mapy ogólnogeograficznej Azji, - charakteryzuje strefy klimatyczne i roślinność Azji na podstawie klimatogramów i map tematycznych, - omawia cyrkulację monsunową na podstawie schematu, - charakteryzuje wody powierzchniowe Azji na podstawie mapy ogólnogeograficznej Azji, - omawia budowę geologiczną oraz przebieg granic płyt litosfery w Azji na podstawie mapy tematycznej, - wyjaśnia powstawanie Himalajów,

		<ul style="list-style-type: none"> - przedstawia kierunki rozwoju gospodarczego Chin oraz ocenia ich znaczenie w gospodarce światowej, - określa możliwości rozwoju gospodarczego Indii oraz przedstawia kontrasty społeczne w tym kraju, - charakteryzuje region Bliskiego Wschodu pod względem cech kulturowych oraz zasobów ropy naftowej i poziomu rozwoju gospodarczego, - wskazuje na mapie miejsca konfliktów zbrojnych na Bliskim Wschodzie, identyfikuje ich główne przyczyny i skutki, - wykazuje postawę ciekawości i poszanowania innych kultur i religii. 	<ul style="list-style-type: none"> - przedstawia pacyficzny „pierścień ognia” na podstawie mapy ogólnogeograficznej Azji i map tematycznych, - opisuje położenie rowów tektonicznych, wulkanów i trzęsień ziemi oraz występowanie tsunami w Azji na podstawie map tematycznych, - identyfikuje związki między przebiegiem granic płyt litosfery a występowaniem rowów tektonicznych, wulkanów, trzęsień ziemi i tsunami oraz na tej podstawie formułuje twierdzenia o zaobserwowanych prawidłowościach w ich rozmieszczeniu, - przedstawia sposoby zapobiegania skutkom trzęsień ziemi oraz tsunami, - wyjaśnia kontrasty w rozwoju gospodarczym Azji, - charakteryzuje warunki rozwoju rolnictwa w Azji na podstawie map tematycznych, - przedstawia rytm upraw i „kulturę ryżu” w Azji Południowo-Wschodniej, - omawia położenie geograficzne i warunki naturalne Japonii na podstawie mapy ogólnogeograficznej Azji i map tematycznych,
--	--	---	--

			<ul style="list-style-type: none">- charakteryzuje ludność Japonii na podstawie danych statystycznych,- ocenia znaczenie warunków przyrodniczych i czynników społeczno-kulturowych w tworzeniu nowoczesnej gospodarki Japonii,- omawia położenie geograficzne oraz warunki naturalne Chin na podstawie mapy ogólnogeograficznej Azji i map tematycznych,- wykazuje zróżnicowanie gęstości zaludnienia na obszarze Chin na podstawie mapy ogólnogeograficznej i zaludnienia,- przedstawia kierunki rozwoju gospodarczego Chin oraz ocenia ich znaczenie w gospodarce światowej,- omawia położenie geograficzne oraz warunki naturalne Indii na podstawie mapy ogólnogeograficznej Azji i map tematycznych,- charakteryzuje ludność Indii na podstawie danych statystycznych,- przedstawia kontrasty społeczne w Indiach,- ukazuje uwarunkowania rozwoju gospodarczego Indii,- omawia położenie geograficzne oraz warunki naturalne Bliskiego Wschodu na podstawie mapy ogólnogeograficznej Azji i map tematycznych,
--	--	--	---

			<ul style="list-style-type: none"> - opisuje cechy kulturowe mieszkańców Bliskiego Wschodu, - przedstawia zróżnicowanie rozwoju gospodarczego państw Bliskiego Wschodu, - wykazuje znaczenie zasobów ropy naftowej w rozwoju gospodarki Bliskiego Wschodu, - analizuje przyczyny i skutki konfliktów zbrojnych na Bliskim Wschodzie, - wykazuje postawy ciekawości, tolerancji i poszanowania innych kultur i religii.
Wybrane problemy i regiony geograficzne Afryki	<ul style="list-style-type: none"> - Położenie Afryki i jego wpływ na cyrkulację powietrza i rozmieszczenie opadów atmosferycznych - Strefowość klimatyczno-roślinno-glebowa - Warunki gospodarowania człowieka w strefie Sahelu – problem zachowania równowagi ekologicznej - Rozwój turystyki w Kenii - Rolnictwo żarowo-odłogowe i nowoczesne plantacje w Afryce Zachodniej - Przyczyny niedożywienia w Etiopii - Tradycyjna i nowoczesna gospodarka w Afryce 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opisuje i wyjaśnia cyrkulację powietrza w strefie międzyzwrotnikowej, wykazując jej związek z rozmieszczeniem opadów, - wyjaśnia na podstawie map tematycznych istnienie strefowości klimatyczno- -roślinno-glebowej w Afryce, - wyjaśnia związki między warunkami przyrodniczymi a możliwościami gospodarowania w strefie Sahelu oraz przyczyny procesu pustoszenia, - określa związki między walorami przyrodniczymi i kulturowymi a rozwojem turystyki na przykładzie Kenii, - przedstawia cechy i ocenia skutki stosowania rolnictwa żarowo- 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - omawia położenie geograficzne Afryki na podstawie mapy ogólnogeograficznej świata, - charakteryzuje linię brzegową Afryki na podstawie mapy ogólnogeograficznej Afryki, - opisuje ukształtowanie powierzchni Afryki na podstawie mapy ogólnogeograficznej Afryki, - przedstawia budowę geologiczną Afryki na podstawie mapy geologicznej świata, - wyjaśnia zależność między cyrkulacją atmosferyczną w strefie międzyzwrotnikowej a rozmieszczeniem opadów na podstawie schematu oraz mapy klimatycznej, - wykazuje na podstawie map tematycznych strefowość

		<p>odłogowego i plantacyjnego w Afryce Zachodniej,</p> <ul style="list-style-type: none">- identyfikuje na podstawie tekstów źródłowych przyczyny i skutki niedożywienia ludności Afryki na przykładzie Etiopii,- określa rolę tradycyjnych i nowoczesnych działów gospodarki w rozwoju wybranych krajów Afryki,- przełamuje stereotypy w postrzeganiu Afryki.	<p>klimatyczno-roślinno-glebową Afryki,</p> <ul style="list-style-type: none">- charakteryzuje wody powierzchniowe na podstawie mapy ogólnogeograficznej Afryki,- charakteryzuje warunki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze rozwoju rolnictwa w Afryce na podstawie map tematycznych Afryki,- przedstawia warunki gospodarowania w strefie Sahelu na podstawie map tematycznych Afryki,- wykazuje przyczyny i skutki pustoszczenia,- opisuje cechy rolnictwa żarowo-odłogowego oraz skutki jego stosowania,- opisuje cechy rolnictwa plantacyjnego i skutki jego stosowania w Afryce Zachodniej,- wykazuje zróżnicowanie poziomu rozwoju gospodarczego w krajach Afryki na podstawie danych statystycznych,- przedstawia rozmieszczenie surowców mineralnych w Afryce na podstawie mapy tematycznej, wyjaśnia rolę tradycyjnych i nowoczesnych działów gospodarki w rozwoju wybranych krajów Afryki,- przełamuje stereotypy w postrzeganiu Afryki,
--	--	--	---

			<ul style="list-style-type: none"> - opisuje położenie geograficzne Etiopii na podstawie mapy politycznej Afryki, - określa warunki naturalne Etiopii na podstawie mapy ogólnogeograficznej Afryki i map tematycznych, - charakteryzuje ludność Etiopii na podstawie danych statystycznych, - identyfikuje na podstawie tekstów źródłowych przyczyny i skutki niedożywienia ludności Afryki na przykładzie Etiopii, - opisuje uwarunkowania gospodarki Etiopii, - opisuje położenie geograficzne Kenii na podstawie mapy politycznej Afryki, - określa warunki naturalne Kenii na podstawie mapy ogólnogeograficznej Afryki i map tematycznych, - opisuje uwarunkowania gospodarki Kenii, - wykazuje związki między walorami przyrodniczymi i kulturowymi a rozwojem turystyki na przykładzie Kenii.
Wybrane problemy i regiony geograficzne Ameryki Północnej i Ameryki Południowej	<ul style="list-style-type: none"> - Rozciągłość południkowa i ukształtowanie powierzchni - Północna granica upraw i lasów w Kanadzie - Cyklony i powodzie w Ameryce Północnej 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ustala prawidłowości w ukształtowaniu powierzchni Ameryki Północnej i Ameryki Południowej na podstawie map tematycznych, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - omawia położenie geograficzne Ameryki na podstawie mapy ogólnogeograficznej świata, - charakteryzuje linię brzegową Ameryki na podstawie mapy ogólnogeograficznej Ameryki,

	<ul style="list-style-type: none"> - Problemy zagospodarowania Amazonii - Sytuacja rdzennej ludności - Slumsy w wielkich miastach - Megalopolis - Dolina Krzemowa jako przykład technopolii - Znaczenie gospodarki Stanów Zjednoczonych w świecie 	<ul style="list-style-type: none"> - wykazuje zależności między ukształtowaniem powierzchni, cyrkulacją powietrza, odległością od morza, prądami morskimi a przebiegiem północnej granicy upraw i lasów w Kanadzie, - identyfikuje skutki występowania tornad i cyklonów tropikalnych w Ameryce Północnej, - identyfikuje konflikt interesów między gospodarczym wykorzystaniem Amazonii a ekologicznymi skutkami jej wylesiania, - ocenia sytuację rdzennej ludności oraz wyjaśnia przyczyny zanikania kultur pierwotnych na przykładzie Ameryki Północnej lub Ameryki Południowej, - określa cechy megalopolis w Ameryce Północnej oraz wyjaśnia przyczyny powstawania slumsów w wielkich miastach na przykładzie Ameryki Południowej, - wyjaśnia na przykładzie Doliny Krzemowej przyczyny rozwoju technopolii oraz jej znaczenie w rozwoju gospodarki opartej na wiedzy, - określa, korzystając z danych statystycznych, rolę Stanów Zjednoczonych w gospodarce światowej, - wyjaśnia przyczyny i ocenia zjawisko marnowania się 	<ul style="list-style-type: none"> - analizuje budowę geologiczną Ameryki na podstawie mapy geologicznej Ameryki, - opisuje ukształtowanie powierzchni Ameryki na podstawie mapy ogólnogeograficznej Ameryki, - wykazuje strefowość klimatyczno-roślinną Ameryki na podstawie map tematycznych Ameryki, - wydziela Amerykę Łacińską i Amerykę Środkową, - opisuje granicę między Ameryką Północną i Ameryką Południową, - charakteryzuje wody powierzchniowe Ameryki na podstawie mapy ogólnogeograficznej Ameryki, - przedstawia uwarunkowania powstawania cyklonów tropikalnych, - przedstawia skutki cyklonów tropikalnych, - opisuje mechanizm powstawania tornada, - przedstawia skutki tornada, - wyjaśnia, co to jest Aleja Tornad, - przedstawia główne i mieszane odmiany człowieka, - omawia zróżnicowanie etniczne ludności Ameryki, - wyjaśnia pochodzenie ludności Ameryki, - analizuje kierunki wielkich migracji do Ameryki,
--	---	--	--

		<p>ogromnych ilości pożywienia na przykładzie Stanów Zjednoczonych.</p>	<ul style="list-style-type: none">- ocenia sytuację rdzennej ludności Ameryki,- omawia przyczyny zanikania kultur pierwotnych w Ameryce,- omawia różnicowanie rozmieszczenia ludności Ameryki na podstawie mapy zaludnienia Ameryki,- wyjaśnia różnicowanie poziomu urbanizacji w Ameryce,- wskazuje megalopolis na mapie ogólnogeograficznej Ameryki Północnej,- przedstawia cechy megalopolis,- analizuje przyczyny powstawania slumsów w wielkich miastach Ameryki Południowej,- opisuje położenie geograficzne oraz warunki naturalne Kanady na podstawie mapy ogólnogeograficznej Ameryki Północnej i map tematycznych,- analizuje uwarunkowania rozwoju gospodarczego Kanady,- przedstawia zależność między ukształtowaniem powierzchni, cyrkulacją powietrza, odległością od morza, prądami morskimi a przebiegiem północnej granicy upraw i lasów w Kanadzie,- opisuje położenie geograficzne oraz warunki naturalne Stanów Zjednoczonych na podstawie mapy ogólnogeograficznej Ameryki Północnej i map tematycznych,
--	--	---	---

			<ul style="list-style-type: none">- przedstawia cechy ludności Stanów Zjednoczonych na podstawie danych statystycznych,- analizuje uwarunkowania rozwoju gospodarczego Stanów Zjednoczonych,- wykazuje rolę Stanów Zjednoczonych w światowej gospodarce,- wyjaśnia znaczenie terminu technopolie,- wykazuje przyczyny rozwoju technopolii i ich znaczenie w rozwoju gospodarki opartej na wiedzy,- omawia genezę Doliny Krzemowej,- wskazuje przyczyny i skutki marnowania żywności na przykładzie Stanów Zjednoczonych,- opisuje położenie geograficzne oraz warunki naturalne Brazylii na podstawie mapy ogólnogeograficznej Ameryki Południowej i map tematycznych,- przedstawia cechy ludności Brazylii na podstawie danych statystycznych,- wykazuje przyczyny i skutki powstawania slumsów w wielkich miastach Brazylii,- analizuje uwarunkowania rozwoju gospodarczego Brazylii,
--	--	--	---

			- wykazuje konflikt interesów między gospodarczym wykorzystaniem Amazonii a ekologicznymi skutkami jej wylesiania.
Wybrane problemy i regiony geograficzne Australii i Oceanii	<ul style="list-style-type: none"> - Środowisko przyrodnicze - Rozmieszczenie ludności i gospodarka 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - przedstawia specyfikę środowiska przyrodniczego Australii i Oceanii, - identyfikuje prawidłowości w rozmieszczeniu ludności i główne cechy gospodarki Australii na tle warunków przyrodniczych. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - omawia położenie geograficzne Australii na podstawie mapy ogólnogeograficznej świata, - charakteryzuje linię brzegową Australii na podstawie mapy ogólnogeograficznej Australii, - opisuje ukształtowanie powierzchni Australii na podstawie mapy ogólnogeograficznej Australii, - wykazuje strefowość klimatyczno-roślinną na podstawie map tematycznych Australii, - charakteryzuje wody powierzchniowe Australii na podstawie mapy ogólnogeograficznej Australii, - przedstawia podział Oceanii na podstawie mapy ogólnogeograficznej świata, - omawia cechy środowiska przyrodniczego wybranych regionów Oceanii na podstawie mapy ogólnogeograficznej Oceanii, - przedstawia liczbę ludności Australii na podstawie danych statystycznych,

			<ul style="list-style-type: none"> - charakteryzuje rozmieszczenie ludności Australii na podstawie mapy zaludnienia Australii, - identyfikuje prawidłowości w rozmieszczeniu ludności Australii na tle warunków przyrodniczych, - opisuje cechy rdzennych mieszkańców Australii, - opisuje warunki rozwoju rolnictwa na podstawie map tematycznych Australii, - opisuje główne uprawy i hodowlę w Australii na podstawie danych statystycznych, - analizuje uwarunkowania rozwoju gospodarczego Australii.
Geografia obszarów okołobiegunowych	<ul style="list-style-type: none"> - Środowisko przyrodnicze - Badania naukowe - Polscy badacze 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - charakteryzuje położenie i środowisko przyrodnicze Antarktydy oraz wyjaśnia konieczność zachowania jej statusu określonego Traktatem Antarktycznym, - przedstawia cele badań aktualnie prowadzonych na Arktyce i Antarktydzie oraz prezentuje osiągnięcia polskich badaczy obszarów okołobiegunowych, - opisuje warunki życia w polarnej stacji badawczej. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - omawia położenie geograficzne Arktyki na podstawie mapy ogólnogeograficznej świata, - opisuje warunki klimatyczne Arktyki na podstawie klimatogramów i map klimatycznych, - charakteryzuje świat roślin i zwierząt Arktyki, - charakteryzuje rdzenną ludność Arktyki, - przedstawia polskie stacje badawcze na Arktyce, cele badań i osiągnięcia polskich badaczy obszarów okołobiegunowych, - omawia położenie geograficzne Antarktydy na podstawie mapy ogólnogeograficznej świata,

			<ul style="list-style-type: none">- opisuje warunki klimatyczne Antarktydy na podstawie klimatogramów i map klimatycznych,- charakteryzuje świat roślin i zwierząt Antarktydy,- przedstawia status prawny Antarktydy określony Traktatem Antarktycznym oraz wyjaśnia konieczność zachowania tego statusu,- omawia położenie polskiej stacji badawczej na Antarktyce,- przedstawia cele badań aktualnie prowadzonych na Arktyce i Antarktydzie i osiągnięcia polskich badaczy obszarów okołobiegunowych,- opisuje warunki życia w polarnej stacji badawczej.
--	--	--	--

Rozkład materiału i plan dydaktyczny *Planeta Nowa* dla klasy 6

Nr lekcji	Temat lekcji	Treści nauczania	Główne cele lekcji w postaci wymagań edukacyjnych. Uczeń:
I Współrzędne geograficzne			
1.	Czym są współrzędne geograficzne?	<ul style="list-style-type: none"> • cechy południków i równoleżników • podział kuli ziemskiej na półkulę wschodnią i półkulę zachodnią • podział kuli ziemskiej na półkulę północną i półkulę południową • długość geograficzna i szerokość geograficzna, współrzędne geograficzne • położenie geograficzne wybranych punktów na globusie i mapie • zastosowanie GPS do wyznaczania współrzędnych geograficznych 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia cechy południków i równoleżników • wskazuje na globusie południki i równoleżniki • wskazuje południki 0° i 180°, półkulę wschodnią i półkulę zachodnią • wskazuje równik, półkulę północną i półkulę południową • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>współrzędne geograficzne</i>, <i>długość geograficzna</i> i <i>szerokość geograficzna</i> • podaje symbole oznaczające kierunki geograficzne • podaje zakres wartości długości geograficznej i szerokości geograficznej • odczytuje szerokość geograficzną i długość geograficzną wybranych punktów na globusie i mapie • wyznacza współrzędne geograficzne punktu, w którym się znajduje, za pomocą aplikacji obsługującej mapy w smartfonie lub w komputerze
2	Współrzędne geograficzne – ćwiczenia	<ul style="list-style-type: none"> • lokalizowanie miejsc na powierzchni Ziemi za pomocą współrzędnych geograficznych • rozciągłość południkowa i rozciągłość równoleżnikowa 	<ul style="list-style-type: none"> • określa położenie matematyczno-geograficzne punktów i obszarów na mapach świata i Europy sporządzonych w różnych skalach • wyznacza współrzędne geograficzne na podstawie mapy drogowej • odszukuje obiekty na mapie na podstawie podanych współrzędnych geograficznych • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>rozciągłość południkowa</i>, <i>rozciągłość równoleżnikowa</i> • oblicza rozciągłość południkową i rozciągłość równoleżnikową wybranych obszarów na Ziemi • wyznacza w terenie współrzędne geograficzne dowolnych punktów za pomocą mapy i GPS
II Ruchy Ziemi			
3	Ziemia w Układzie Słonecznym	<ul style="list-style-type: none"> • budowa Układu Słonecznego • rodzaje ciał niebieskich w Układzie Słonecznym 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje budowę Układu Słonecznego • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>gwiazda</i>, <i>planeta</i>, <i>planetoida</i>, <i>meteor</i>, <i>meteoryt</i>, <i>kometa</i> • podaje różnicę między gwiazdą a planetą • rozpoznaje rodzaje ciał niebieskich przedstawionych na ilustracji i podaje ich nazwy
4	Ruch obrotowy Ziemi	<ul style="list-style-type: none"> • cechy ruchu obrotowego Ziemi • następstwa ruchu obrotowego Ziemi: dzień i noc oraz pozorna wędrówka Słońca po niebie • pozorna wędrówka Słońca po niebie w różnych porach roku • obserwacja pozornej wędrówki Słońca po niebie z użyciem gnomonu 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ruch obrotowy Ziemi</i>, <i>doba</i>, <i>górowanie Słońca</i>, <i>wysokość górowania Słońca</i> • demonstruje ruch obrotowy Ziemi z wykorzystaniem modeli Słońca i Ziemi (globusa) • podaje cechy ruchu obrotowego Ziemi • wymienia następstwa ruchu obrotowego Ziemi • omawia na podstawie ilustracji występowanie dnia i nocy jako głównego następstwa ruchu obrotowego Ziemi • omawia pozorną wędrówkę Słońca po niebie na podstawie ilustracji

		<ul style="list-style-type: none"> • związek między ruchem obrotowym Ziemi a występowaniem stref czasowych • umowna linia zmiany daty 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia wędrówkę Słońca po niebie w różnych porach roku na podstawie ilustracji • wyjaśnia na podstawie ilustracji zależność między kątem padania promieni słonecznych a długością cienia gnomonu lub cienia drzewa • wyjaśnia zależność między ruchem obrotowym a różnicą czasu na Ziemi • omawia przebieg linii zmiany daty
5	Ruch obiegowy Ziemi	<ul style="list-style-type: none"> • cechy ruchu obiegowego Ziemi • zmiany oświetlenia Ziemi podczas ruchu obiegowego w pierwszych dniach astronomicznych pór roku • zmiany długości dnia i nocy w ciągu roku • zjawiska dnia polarnego i nocy polarnej 	<ul style="list-style-type: none"> • demonstruje ruch obiegowy Ziemi z wykorzystaniem modeli • omawia cechy ruchu obiegowego Ziemi • przedstawia zmiany w oświetleniu Ziemi w pierwszych dniach astronomicznych pór roku na podstawie ilustracji • wyjaśnia, jak się zmienia wysokość górowania Słońca w różnych miejscach na Ziemi • omawia zmiany długości dnia i nocy w ciągu roku • wyjaśnia przyczyny występowania dnia polarnego i nocy polarnej
6	Strefy oświetlenia Ziemi	<ul style="list-style-type: none"> • kryteria wyróżniania stref oświetlenia Ziemi i przebieg granic tych stref • cechy stref oświetlenia Ziemi • oświetlenie Ziemi a zróżnicowanie klimatu i krajobrazów 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia kryteria wyróżniania stref oświetlenia Ziemi • wskazuje na mapie i globusie strefy oświetlenia Ziemi oraz przebieg granic tych stref • charakteryzuje strefy oświetlenia Ziemi z uwzględnieniem wysokości górowania Słońca, czasu trwania dnia i nocy oraz występowania pór roku • wykazuje związek między ruchem obiegowym Ziemi a strefami jej oświetlenia oraz strefowym zróżnicowaniem klimatów i krajobrazów na Ziemi na podstawie map
III Środowisko przyrodnicze i ludność Europy			
7	Położenie i ukształtowanie powierzchni Europy	<ul style="list-style-type: none"> • położenie i granice kontynentu europejskiego • linia brzegowa Europy • wybrane typy wybrzeży • ukształtowanie powierzchni Europy 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia położenie Europy i przebieg jej granic na podstawie mapy ogólnogeograficznej Europy • charakteryzuje linię brzegową Europy na podstawie mapy ogólnogeograficznej • wymienia czynniki decydujące o długości linii brzegowej Europy • uczeń rozpoznaje przykładowe typy wybrzeży w Europie przedstawione na fotografiach. • opisuje ukształtowanie powierzchni Europy na podstawie mapy ogólnogeograficznej Europy • porównuje ukształtowanie powierzchni północnej i południowej oraz wschodniej i zachodniej części Europy
8	Wulkany i trzęsienia ziemi na Islandii	<ul style="list-style-type: none"> • budowa płytowa litosfery • położenie geograficzne Islandii • położenie Islandii na granicy płyt litosfery • elementy krajobrazu Islandii: gorące źródła, wulkany • wpływ budowy geologicznej na występowanie wulkanów i trzęsień ziemi na Islandii • obszary występowania trzęsień ziemi i wulkanów na świecie • skutki wybuchów wulkanów i trzęsień ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia budowę płytową litosfery na podstawie mapy świata • opisuje położenie geograficzne Islandii na podstawie mapy ogólnogeograficznej świata • charakteryzuje położenie Islandii na granicy płyt litosfery na podstawie mapy geologicznej świata • wymienia charakterystyczne elementy krajobrazu Islandii na podstawie fotografii • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wulkan, magma, erupcja, bazalt</i> • opisuje warunki występowania gejzerów na Islandii • wyjaśnia wpływ położenia Islandii na granicy płyt litosfery na występowanie tam wulkanów i trzęsień ziemi • wymienia przykłady innych obszarów występowania trzęsień ziemi i wulkanów na świecie na podstawie mapy geologicznej i ogólnogeograficznej • omawia skutki wybuchów wulkanów i trzęsień ziemi na podstawie dodatkowych źródeł informacji

9	Zróźnicowanie klimatyczne Europy	<ul style="list-style-type: none"> • czynniki kształtujące klimat Europy: oświetlenie Ziemi, położenie między Oceanem Atlantyckim a Azją, prądy morskie, ukształtowanie powierzchni • strefy klimatyczne oraz typy i odmiany klimatu w Europie • cechy różnych typów i odmian klimatu Europy • klimat a roślinność Europy 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia czynniki wpływające na zróźnicowanie klimatyczne Europy • określa na podstawie mapy, w których strefach oświetlenia Ziemi leży Europa • przedstawia kryteria wyróżniania stref klimatycznych • wymienia strefy klimatyczne oraz wybrane typy i odmiany klimatu na podstawie mapy klimatycznej Europy • podaje różnice między strefami klimatycznymi występującymi w Europie • omawia cechy różnych typów i odmian klimatu Europy na podstawie klimatogramów • wskazuje na mapie klimatycznej Europy obszary, na których panują różne typy oraz odmiany klimatu • omawia strefy klimatyczne oraz charakterystyczną roślinność w Europie na podstawie klimatogramów i fotografii
10	Podział polityczny Europy	<ul style="list-style-type: none"> • liczba państw Europy • zmiany na mapie politycznej Europy pod koniec XX w. • przyczyny i skutki integracji europejskiej • rola Unii Europejskiej w przemianach społecznych i gospodarczych Europy 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia największe i najmniejsze kraje Europy oraz wskazuje je na mapie politycznej Europy • wymienia państwa powstałe na przełomie lat 80. i 90. XX w. i wskazuje je na mapie politycznej Europy • wyjaśnia, w jakim celu powstała Unia Europejska • przedstawia rolę Unii Europejskiej w przemianach społecznych i gospodarczych Europy
11	Rozmieszczenie ludności. Starzenie się społeczeństw	<ul style="list-style-type: none"> • czynniki wpływające na rozmieszczenie ludności w Europie • gęstość zaludnienia w Europie • liczba ludności Europy na tle liczby ludności świata • zmiany liczby ludności Europy • struktura wieku i płci ludności Europy • piramidy wieku i płci społeczeństwa młodego i społeczeństwa starzejącego się w Europie • proces starzenia się ludności w Europie i jego konsekwencje 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia czynniki wpływające na rozmieszczenie ludności w Europie • charakteryzuje zróźnicowanie rozmieszczenia ludności w Europie • omawia gęstość zaludnienia w Europie na podstawie mapy • porównuje liczbę ludności Europy z liczbą ludności pozostałych kontynentów na podstawie wykresu • przedstawia zmiany liczby ludności Europy • analizuje strukturę ludności na podstawie przykładowej piramidy wieku i płci • porównuje piramidy wieku i płci społeczeństwa młodego i społeczeństwa starzejącego się w Europie • analizuje przyczyny i konsekwencje starzenia się społeczeństw w Europie
12	Zróźnicowanie ludności Europy. Migracje	<ul style="list-style-type: none"> • przyczyny migracji ludności w Europie • kraje imigracyjne i emigracyjne w Europie • skutki migracji w Europie • grupy narodowościowe i językowe w krajach Europy • przyczyny zróźnicowania narodowościowego i językowego ludności Europy • zróźnicowanie religijne i kulturowe Europy oraz jego skutki 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny migracji ludności w Europie • wymienia kraje imigracyjne i emigracyjne w Europie • omawia przyczyny nielegalnej migracji do Europy • ocenia skutki migracji w Europie • wymienia grupy narodowościowe i językowe w Europie • przedstawia przyczyny zróźnicowania narodowościowego i językowego ludności Europy • omawia zróźnicowanie kulturowe i religijne Europy • przedstawia skutki zróźnicowania kulturowego i religijnego ludności Europy

13	Wielkie miasta Europy: Paryż i Londyn	<ul style="list-style-type: none"> • krajobraz wielkomiejski • największe miasta Europy i świata • warunki życia w mieście • podobieństwa i różnice między wielkimi miastami Europy – Londynem i Paryżem • znaczenie Londynu i Paryża na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia cechy krajobrazu wielkomiejskiego • porównuje miasta Europy z miastami świata na podstawie wykresów • przedstawia zalety i wady życia w mieście • wskazuje podobieństwa i różnice między wielkimi miastami Europy – Londynem i Paryżem – na podstawie map • charakteryzuje rolę Londynu i Paryża w światowej gospodarce, polityce i kulturze oraz wymienia funkcje tych miast
IV Gospodarka Europy			
14	Rolnictwo Danii i Węgier	<ul style="list-style-type: none"> • zadania i funkcje rolnictwa • warunki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze rozwoju rolnictwa w Europie • cechy środowiska przyrodniczego Danii i Węgier wpływające na rozwój rolnictwa • struktura użytkowania ziemi w Danii i na Węgrzech • struktura upraw i hodowli w Danii i na Węgrzech • porównanie rolnictwa Danii i Węgier 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia zadania i funkcje rolnictwa jako ważnego sektora gospodarki w Europie • wymienia warunki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze rozwoju rolnictwa w Europie • porównuje sprzyjające rozwojowi rolnictwa cechy środowiska przyrodniczego Danii i Węgier na podstawie mapy • omawia strukturę upraw i hodowli zwierząt w Danii i na Węgrzech na podstawie wykresów i map tematycznych • porównuje cechy rolnictwa Danii i Węgier z uwzględnieniem wydajności rolnictwa na podstawie danych statystycznych
15	Przemysł i usługi we Francji	<ul style="list-style-type: none"> • zadania i funkcje przemysłu • działy przetwórstwa przemysłowego • czynniki rozwoju przemysłu we Francji • nowoczesny przemysł we Francji i technopolie • francuskie wyroby przemysłowe • nowoczesne usługi we Francji • struktura zatrudnienia we Francji według sektorów gospodarki oraz struktura PKB Francji 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia przykłady produktów wytwarzanych w różnych działach przetwórstwa przemysłowego • omawia zadania i funkcje przemysłu jako sektora gospodarki • przedstawia główne działy przetwórstwa przemysłowego we Francji na podstawie diagramu kołowego • omawia czynniki rozwoju przemysłu we Francji • wskazuje na mapie Francji największe technopolie • wymienia przykłady działów nowoczesnego przemysłu we Francji • omawia znaczenie nowoczesnego przemysłu we Francji • wymienia znane i cenione na świecie francuskie wyroby przemysłowe • omawia znaczenie nowoczesnych usług we Francji • przedstawia strukturę zatrudnienia we Francji według sektorów gospodarki i strukturę PKB Francji na podstawie diagramów kołowych
16	Energetyka w Europie	<ul style="list-style-type: none"> • odnawialne i nieodnawialne źródła energii • związek między cechami środowiska przyrodniczego wybranych krajów Europy a wykorzystaniem różnych źródeł energii • struktura produkcji energii elektrycznej w wybranych krajach Europy • rodzaje elektrowni • zalety i wady różnych rodzajów elektrowni • odnawialne źródła energii w Europie • zmiany w stopniu wykorzystania źródeł energii w Europie w XX i XXI w. 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady odnawialnych i nieodnawialnych źródeł energii • wymienia czynniki wpływające na strukturę produkcji energii w Europie • omawia wpływ środowiska przyrodniczego wybranych krajów Europy na wykorzystanie różnych źródeł energii • omawia strukturę produkcji energii w wybranych krajach Europy na podstawie diagramów kołowych • wymienia rodzaje elektrowni • przedstawia zalety i wady różnych rodzajów elektrowni • omawia zmiany w stopniu wykorzystania źródeł energii w Unii Europejskiej w XX i XXI w. na podstawie wykresu

17	Turystyka w Europie Południowej	<ul style="list-style-type: none"> • walory przyrodnicze i walory kulturowe Europy Południowej • infrastruktura turystyczna krajów śródziemnomorskich • atrakcje turystyczne w wybranych krajach Europy Południowej • rola turystyki w gospodarce krajów Europy Południowej 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia walory przyrodnicze i walory kulturowe Europy Południowej na podstawie mapy ogólnogeograficznej i fotografii • wymienia elementy infrastruktury turystycznej w krajach śródziemnomorskich na podstawie fotografii • wymienia atrakcje turystyczne w wybranych krajach Europy Południowej na podstawie mapy tematycznej i fotografii • omawia znaczenie turystyki dla krajów śródziemnomorskich z wykorzystaniem wykresów dotyczących liczby turystów i wysokości przychodów z turystyki
V Sąsiedzi Polski			
18	Zmiany w przemyśle Niemiec	<ul style="list-style-type: none"> • rola przemysłu w niemieckiej gospodarce • zmiany zachodzące w przemyśle w Niemczech od lat 60. XX w. • restrukturyzacja przemysłu w Nadrenii Północnej-Westfalii • nowoczesne przetwórstwo przemysłowe • działalność sektora kreatywnego w Nadrenii Północnej-Westfalii 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia rolę i znaczenie przemysłu w niemieckiej gospodarce • analizuje strukturę zatrudnienia w przemyśle w Niemczech • omawia przyczyny zmian zapoczątkowanych w przemyśle w Niemczech w latach 60. XX w. • przedstawia główne kierunki zmian w przemyśle w Nadrenii Północnej-Westfalii na podstawie mapy i fotografii • charakteryzuje nowoczesne przetwórstwo przemysłowe w Nadrenii Północnej-Westfalii na podstawie mapy • wyjaśnia, czym jest sektor kreatywny i jakie jest jego znaczenie w Nadrenii Północnej-Westfalii
19	Turystyczne atrakcje Czech i Słowacji	<ul style="list-style-type: none"> • środowisko przyrodnicze Czech i Słowacji • walory przyrodnicze i kulturowe Czech i Słowacji • znaczenie turystyki w Czechach i na Słowacji • obiekty z Listy światowego dziedzictwa UNESCO znajdujące się w Czechach i na Słowacji 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje środowisko przyrodnicze Czech i Słowacji na podstawie mapy ogólnogeograficznej • wymienia podobieństwa i różnice między środowiskiem przyrodniczym Czech a środowiskiem przyrodniczym Słowacji • wymienia walory przyrodnicze i kulturowe Czech i Słowacji • omawia znaczenie turystyki aktywnej na Słowacji • wymienia przykładowe obiekty z <i>Listy światowego dziedzictwa UNESCO</i> znajdujące się w Czechach i na Słowacji • uzasadnia, że Czechy i Słowacja to kraje atrakcyjne pod względem turystycznym
20	Dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe Litwy i Białorusi	<ul style="list-style-type: none"> • środowisko przyrodnicze Litwy i Białorusi • czynniki wpływające na atrakcyjność turystyczną Litwy i Białorusi • atrakcje turystyczne Litwy i Białorusi 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje środowisko przyrodnicze Litwy i Białorusi na podstawie map ogólnogeograficznych • porównuje walory przyrodnicze Litwy i Białorusi na podstawie map i fotografii • przedstawia atrakcje turystyczne Litwy i Białorusi na podstawie mapy i fotografii • korzystając z mapy, projektuje wycieczkę na Litwę i Białoruś
21	Współczesne problemy Ukrainy	<ul style="list-style-type: none"> • warunki naturalne Ukrainy • surowce mineralne Ukrainy • gospodarka Ukrainy • konflikty na Ukrainie i ich konsekwencje • problemy ludności na Ukrainie 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia warunki naturalne Ukrainy na podstawie mapy ogólnogeograficznej • wymienia cechy środowiska przyrodniczego Ukrainy sprzyjające rozwojowi gospodarki • wymienia surowce mineralne Ukrainy na podstawie mapy • podaje przyczyny konfliktów na Ukrainie • wskazuje na mapie obszary, nad którymi Ukraina utraciła kontrolę • podaje konsekwencje gospodarcze konfliktów na Ukrainie • omawia przyczyny zmian liczby ludności Ukrainy

22	Zróźnicowanie przyrodnicze i gospodarcze Rosji	<ul style="list-style-type: none"> • środowisko przyrodnicze Rosji • surowce mineralne i okręgi przemysłowe Rosji • znaczenie przemysłu w gospodarce Rosji • rolnictwo i usługi w Rosji • wpływ konfliktów na Ukrainie na Rosję 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia cechy charakterystyczne środowiska przyrodniczego Rosji na podstawie mapy ogólnogeograficznej • wymienia największe krainy geograficzne Rosji • wskazuje miejsca występowania najważniejszych surowców mineralnych oraz największe okręgi przemysłowe na mapie gospodarczej Rosji • charakteryzuje czynniki decydujące o lokalizacji największych okręgów przemysłowych Rosji na podstawie mapy • omawia znaczenie przemysłu dla gospodarki Rosji • omawia cechy rolnictwa Rosji • wymienia główne uprawy na podstawie mapy gospodarki Rosji • omawia rolę usług w Rosji • przedstawia wpływ konfliktów na Ukrainie na Rosję
23	Relacje Polski z sąsiadami	<ul style="list-style-type: none"> • stosunki Polski z sąsiadami • przykłady współpracy Polski z sąsiadami • znaczenie euroregionów 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje stosunki Polski z Rosją, Niemcami oraz innym wybranym sąsiednim krajem • wymienia przykłady współpracy Polski z sąsiadami • wymienia wybrane euroregiony i wskazuje je na mapie • omawia znaczenie euroregionów i ich wspólne działania dla rozwoju gospodarki, turystyki i kultury na obszarach przygranicznych

Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny. *Planeta Nowa 6*

Wymagania na poszczególne oceny				
konieczne (ocena dopuszczająca)	podstawowe (ocena dostateczna)	rozszerzające (ocena dobra)	dopelniające (ocena bardzo dobra)	wykraczające (ocena celująca)
2	3	4	5	6
1. Współrzędne geograficzne				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie lub na globusie równik, południki 0° i 180° oraz półkule: południową, północną, wschodnią i zachodnią podaje symbole oznaczające kierunki geograficzne wyjaśnia, do czego służą współrzędne geograficzne 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia cechy południków i równoleżników podaje wartości południków i równoleżników w miarach kątowych wyjaśnia znaczenie terminów: <i>długość geograficzna</i>, <i>szerokość geograficzna</i> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>rozciągłość południkowa</i>, <i>rozciągłość równoleżnikowa</i> 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> odczytuje szerokość geograficzną i długość geograficzną wybranych punktów na globusie i mapie odszukuje obiekty na mapie na podstawie podanych współrzędnych geograficznych 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> określa położenie matematycznogeograficzne punktów i obszarów na mapie świata i mapie Europy wyznacza współrzędne geograficzne na podstawie mapy drogowej oblicza rozciągłość południkową i rozciągłość równoleżnikową wybranych obszarów na Ziemi wyznacza współrzędne geograficzne punktu, w którym się znajduje, za pomocą aplikacji obsługującej mapy w smartfonie lub komputerze 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wyznacza w terenie współrzędne geograficzne dowolnych punktów za pomocą mapy i odbiornika GPS
2. Ruchy Ziemi				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia rodzaje ciał niebieskich znajdujących się w Układzie Słonecznym wymienia planety Układu Słonecznego w kolejności od znajdującej się najbliżej Słońca do tej, która jest położona najdalej wyjaśnia, na czym polega ruch obrotowy Ziemi wyjaśnia znaczenie terminu <i>górowanie Słońca</i> określa czas trwania ruchu obrotowego 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>gwiazda</i>, <i>planeta</i>, <i>planetoida</i>, <i>meteor</i>, <i>meteoryt</i>, <i>kometa</i> podaje różnicę między gwiazdą a planetą wymienia cechy ruchu obrotowego Ziemi omawia występowanie dnia i nocy jako głównego następstwa ruchu obrotowego podaje cechy ruchu obiegowego Ziemi 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> rozpoznaje rodzaje ciał niebieskich przedstawionych na ilustracji opisuje dzienną wędrówkę Słońca po niebie, posługując się ilustracją lub planszą omawia wędrówkę Słońca po niebie w różnych porach roku na podstawie ilustracji omawia przebieg linii zmiany daty przedstawia zmiany w oświetleniu Ziemi w pierwszych 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> opisuje budowę Układu Słonecznego wyjaśnia zależność między kątem padania promieni słonecznych a długością cienia gnomonu lub drzewa na podstawie ilustracji określa różnicę między czasem strefowym a czasem słonecznym na kuli ziemskiej wyjaśnia przyczyny występowania dnia polarnego i nocy polarnej charakteryzuje strefy oświetlenia Ziemi z uwzględnieniem kąta padania promieni słonecznych, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia związek między ruchem obrotowym Ziemi a takimi zjawiskami jak pozorna wędrówka Słońca po niebie, górowanie Słońca, występowanie dnia i nocy, dobowy rytm życia człowieka i przyrody, występowanie stref czasowych określa czas strefowy na podstawie mapy stref czasowych wykazuje związek między położeniem geograficznym obszaru a wysokością górowania Słońca

<ul style="list-style-type: none"> • demonstruje ruch obrotowy Ziemi przy użyciu modeli • wyjaśnia, na czym polega ruch obiegowy Ziemi • demonstruje ruch obiegowy Ziemi przy użyciu modeli • wymienia daty rozpoczęcia astronomicznych pór roku • wskazuje na globusie i mapie strefy oświetlenia Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia strefy oświetlenia Ziemi i wskazuje ich granice na mapie lub globusie 	<p>dniach astronomicznych pór roku na podstawie ilustracji</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia następstwa ruchu obiegowego Ziemi • wyjaśnia, na jakiej podstawie wyróżnia się strefy oświetlenia Ziemi 	<p>czasu trwania dnia i nocy oraz występowania pór roku</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje związek między ruchem obiegowym Ziemi a strefami jej oświetlenia oraz strefowym zróżnicowaniem klimatów i krajobrazów na Ziemi
3. Środowisko przyrodnicze i ludność Europy				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • określa położenie Europy na mapie świata • wymienia nazwy większych mórz, zatok, cieśnin i wysp Europy i wskazuje je na mapie • wskazuje przebieg umownej granicy między Europą a Azją • wymienia elementy krajobrazu Islandii na podstawie fotografii • wymienia strefy klimatyczne w Europie na podstawie mapy klimatycznej • wskazuje na mapie obszary w Europie o cechach klimatu morskiego i kontynentalnego • podaje liczbę państw Europy • wskazuje na mapie politycznej największe i najmniejsze państwa Europy • wymienia czynniki wpływające na rozmieszczenie ludności Europy • wyjaśnia znaczenie terminu <i>gęstość zaludnienia</i> • wskazuje na mapie rozmieszczenia ludności obszary o dużej i małej gęstości zaludnienia • wymienia starzejące się kraje Europy 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia przebieg umownej granicy między Europą a Azją • wymienia czynniki decydujące o długości linii brzegowej Europy • wymienia największe krainy geograficzne Europy i wskazuje je na mapie • opisuje położenie geograficzne Islandii na podstawie mapy ogólnogeograficznej • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wulkan, magma, erupcja, lawa, bazalt</i> • przedstawia kryterium wyróżniania stref klimatycznych • omawia cechy wybranych typów i odmian klimatu Europy na podstawie klimatogramów • wymienia i wskazuje na mapie politycznej Europy państwa powstałe na przełomie lat 80. i 90. XX w. • omawia rozmieszczenie ludności w Europie na podstawie mapy rozmieszczenia ludności • przedstawia liczbę ludności Europy na tle liczby ludności pozostałych kontynentów na podstawie wykresów 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje ukształtowanie powierzchni Europy na podstawie mapy ogólnogeograficznej • opisuje położenie Islandii względem płyt litosfery na podstawie mapy geologicznej • wymienia przykłady obszarów występowania trzęsień ziemi i wybuchów wulkanów na świecie na podstawie mapy geologicznej i mapy ogólnogeograficznej • omawia czynniki wpływające na zróżnicowanie klimatyczne Europy na podstawie map klimatycznych • podaje różnice między strefami klimatycznymi, które znajdują się w Europie • charakteryzuje zmiany liczby ludności Europy • analizuje strukturę wieku i płci ludności na podstawie piramid wieku i płci ludności wybranych krajów Europy • przedstawia przyczyny zróżnicowania narodowościowego i językowego ludności w Europie • omawia zróżnicowanie kulturowe i religijne w Europie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • porównuje ukształtowanie powierzchni wschodniej i zachodniej oraz północnej i południowej części Europy • wyjaśnia przyczyny występowania gejzerów na Islandii • omawia strefy klimatyczne w Europie i charakterystyczną dla nich roślinność na podstawie klimatogramów i fotografii • omawia wpływ prądów morskich na temperaturę powietrza w Europie • omawia wpływ ukształtowania powierzchni na klimat Europy • porównuje piramidy wieku i płci społeczeństw: młodego i starzejącego się • przedstawia skutki zróżnicowania kulturowego ludności Europy • przedstawia korzyści i zagrożenia związane z migracjami ludności • porównuje Paryż i Londyn pod względem ich znaczenia na świecie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia wpływ działalności lądolodu na ukształtowanie północnej części Europy na podstawie mapy i dodatkowych źródeł informacji • wyjaśnia wpływ położenia na granicy płyt litosfery na występowanie wulkanów i trzęsień ziemi na Islandii • wyjaśnia, dlaczego w Europie na tej samej szerokości geograficznej występują różne typy i odmiany klimatu • podaje zależności między strefami oświetlenia Ziemi a strefami klimatycznymi na podstawie ilustracji oraz map klimatycznych • przedstawia rolę Unii Europejskiej w przemianach społecznych i gospodarczych Europy • analizuje przyczyny i skutki starzenia się społeczeństw Europy • opisuje działania, które można podjąć, aby zmniejszyć tempo starzenia się społeczeństwa Europy • omawia przyczyny nielegalnej imigracji do Europy

<ul style="list-style-type: none"> wymienia grupy ludów zamieszkujących Europę na podstawie mapy tematycznej wymienia główne języki i religie występujące w Europie wskazuje Paryż i Londyn na mapie Europy 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje zróżnicowanie językowe ludności Europy na podstawie mapy tematycznej wymienia przyczyny migracji Ludności wymienia kraje imigracyjne i kraje emigracyjne w Europie wymienia cechy krajobrazu wielkomiejskiego wymienia i wskazuje na mapie największe miasta Europy i świata porównuje miasta Europy z miastami świata na podstawie wykresów 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia zalety i wady życia w wielkim mieście omawia położenie i układ przestrzenny Londynu i Paryża na podstawie map 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia skutki migracji ludności między państwami Europy oraz imigracji ludności z innych kontynentów ocenia rolę i funkcje Paryża i Londynu jako wielkich metropolii
--	--	--	---

4. Gospodarka Europy

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia zadania i funkcje rolnictwa wyjaśnia znaczenie terminu <i>plony</i> wymienia główne cechy środowiska przyrodniczego Danii i Węgier na podstawie mapy ogólnogeograficznej Europy wymienia rośliny uprawne i zwierzęta hodowlane o największym znaczeniu dla rolnictwa Danii i Węgier wymienia zadania i funkcje przemysłu wymienia znane i cenione na świecie francuskie wyroby przemysłowe podaje przykłady odnawialnych i nieodnawialnych źródeł energii na podstawie schematu rozpoznaje typy elektrowni na podstawie fotografii wymienia walory przyrodnicze Europy Południowej na podstawie mapy ogólnogeograficznej 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> przedstawia główne cechy środowiska przyrodniczego Danii i Węgier sprzyjające rozwojowi rolnictwa na podstawie map ogólnogeograficznych i tematycznych wymienia czynniki rozwoju przemysłu we Francji podaje przykłady działań nowoczesnego przemysłu we Francji wymienia czynniki wpływające na strukturę produkcji energii w Europie podaje główne zalety i wady różnych typów elektrowni omawia walory kulturowe Europy Południowej na podstawie fotografii wymienia elementy infrastruktury turystycznej na podstawie fotografii oraz tekstów źródłowych 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia warunki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze rozwoju rolnictwa w Europie omawia rozmieszczenie najważniejszych upraw i hodowli w Danii i na Węgrzech na podstawie map rolnictwa tych krajów wyjaśnia, czym się charakteryzuje nowoczesny przemysł we Francji omawia zmiany w wykorzystaniu źródeł energii w Europie w XX i XXI w. na podstawie wykresu omawia znaczenie turystyki w krajach Europy Południowej na podstawie wykresów dotyczących liczby turystów i wpływów z turystyki 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> porównuje wydajność rolnictwa Danii i Węgier na podstawie wykresów wyjaśnia znaczenie nowoczesnych usług we Francji na podstawie diagramów przedstawiających strukturę zatrudnienia według sektorów oraz strukturę wytwarzania PKB we Francji charakteryzuje usługi turystyczne i transportowe we Francji przedstawia zalety i wady elektrowni jądrowych omawia wpływ rozwoju turystyki na infrastrukturę turystyczną oraz strukturę zatrudnienia w krajach Europy Południowej 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, dlaczego w Europie występują korzystne warunki przyrodnicze do rozwoju rolnictwa przedstawia pozytywne i negatywne skutki rozwoju nowoczesnego rolnictwa w Europie omawia rolę i znaczenie nowoczesnego przemysłu i usług we Francji analizuje wpływ warunków środowiska przyrodniczego w wybranych krajach Europy na wykorzystanie różnych źródeł energii
---	--	--	--	---

<ul style="list-style-type: none"> wymienia atrakcje turystyczne w wybranych krajach Europy Południowej na podstawie mapy tematycznej i fotografii 				
5. Sąsiedzi Polski				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia główne działy przetwórstwa przemysłowego w Niemczech na podstawie diagramu kołowego wskazuje na mapie Nadrenię Północną-Westfalię wymienia walory przyrodnicze i kulturowe Czech i Słowacji wymienia atrakcje turystyczne w Czechach i na Słowacji wymienia walory przyrodnicze Litwy i Białorusi przedstawia główne atrakcje turystyczne Litwy i Białorusi omawia położenie geograficzne Ukrainy na podstawie mapy ogólnogeograficznej wymienia surowce mineralne Ukrainy na podstawie mapy gospodarczej wskazuje na mapie największe krainy geograficzne Rosji wymienia surowce mineralne Rosji na podstawie mapy gospodarczej wymienia i lokalizuje na mapie Rosji główne obszary upraw wskazuje na mapie sąsiadów Polski wymienia przykłady współpracy Polski z sąsiednimi krajami 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia znaczenie przemysłu w niemieckiej gospodarce wymienia znane i cenione na świecie niemieckie wyroby przemysłowe rozpoznaje obiekty z Listy światowego dziedzictwa UNESCO w Czechach i na Słowacji na ilustracjach przedstawia atrakcje turystyczne Litwy i Białorusi na podstawie mapy tematycznej i fotografii wymienia na podstawie mapy cechy środowiska przyrodniczego Ukrainy sprzyjające rozwojowi gospodarki wskazuje na mapie obszary, nad którymi Ukraina utraciła kontrolę wymienia główne gałęzie przemysłu Rosji na podstawie mapy gospodarczej wymienia najważniejsze rośliny uprawne w Rosji na podstawie mapy gospodarczej podaje nazwy euroregionów na podstawie mapy 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia przyczyny zmian zapoczątkowanych w przemyśle w Niemczech w latach 60. XX w. analizuje strukturę zatrudnienia w przemyśle w Niemczech na podstawie diagramu kołowego charakteryzuje środowisko przyrodnicze Czech i Słowacji na podstawie mapy ogólnogeograficznej omawia znaczenie turystyki aktywnej na Słowacji omawia środowisko przyrodnicze Litwy i Białorusi na podstawie mapy ogólnogeograficznej podaje czynniki wpływające na atrakcyjność turystyczną Litwy i Białorusi podaje przyczyny zmniejszania się liczby ludności Ukrainy na podstawie wykresu i schematu omawia cechy środowiska przyrodniczego Rosji na podstawie mapy ogólnogeograficznej wyjaśnia, jakie czynniki wpływają na stan gospodarki Rosji omawia znaczenie usług w Rosji charakteryzuje relacje Polski z Rosją na podstawie dodatkowych źródeł 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> przedstawia główne kierunki zmian przemysłu w Nadrenii Północnej-Westfalii na podstawie mapy i fotografii charakteryzuje nowoczesne przetwórstwo przemysłowe w Nadrenii Północnej-Westfalii na podstawie mapy porównuje cechy środowiska przyrodniczego Czech i Słowacji opisuje przykłady atrakcji turystycznych i rekreacyjno-sportowych Czech i Słowacji na podstawie fotografii porównuje walory przyrodnicze Litwy i Białorusi na podstawie mapy ogólnogeograficznej i fotografii podaje przyczyny konfliktów na Ukrainie omawia czynniki lokalizacji głównych okręgów przemysłowych Rosji wyjaśnia znaczenie przemysłu w gospodarce Rosji opisuje stosunki Polski z sąsiadami na podstawie dodatkowych źródeł 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia wpływ sektora kreatywnego na gospodarkę Nadrenii Północnej-Westfalii udowadnia, że Niemcy są światową potęgą gospodarczą na podstawie danych statystycznych oraz map gospodarczych udowadnia, że Czechy i Słowacja to kraje atrakcyjne pod względem turystycznym projektuje wycieczkę na Litwę i Białoruś, posługując się różnymi mapami analizuje konsekwencje gospodarcze konfliktów na Ukrainie charakteryzuje atrakcje turystyczne Ukrainy na podstawie dodatkowych źródeł oraz fotografii omawia wpływ konfliktu z Ukrainą na Rosję uzasadnia potrzebę utrzymywania dobrych relacji z sąsiadami Polski przygotowuje pracę (np. album, plakat, prezentację multimedialną) na temat inicjatyw zrealizowanych w najbliższym euroregionie na podstawie dodatkowych źródeł informacji

